

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
EKONOMIKAS UN VADĪBAS FAKULTĀTE
TAUTSAIMNIECĪBAS KATEDRA

MAZO UN VIDĒJO UZŅĒMUMU DARBĪBA LATVIJĀ

BAKALaura DARBS

Autore: **Agnese Zaķīte**

Stud. apl. Ekon az07021

Darba vadītājs : prof., Dr. oec. Edgars Kasalis

Rīga 2010

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba tēma ir „Mazo un vidējo uzņēmumu darbība Latvijā”. Darba mērķis ir izpētīt MVU attīstības tendences Latvijā un pieejamos finansēšanas avotus to attīstībai, atklājot kavēkļus uzņēmējdarbības izaugsmei, izstrādājot priekšlikumus to mazināšanai

Bakalaura darbā tiek skatīta un analizēta mazo un vidējo uzņēmumu darbība Latvijā, kas saistās ar to attīstības tendencēm un finansu iespējām Latvijā, raksturoti galvenie kavēkļus ar kurām sastopas uzņēmēji dibinot MVU.

Darbs sastāv no 3 nodaļām, to apakšnodaļām. Pirmajā nodaļā ir pētīta mazo un vidējo uzņēmumu būtība un nozīme tautsaimniecībā, to funkcija ekonomikā. Otrajā - MVU attīstība, kā arī MVU pašreizējā situācija valstī, pētīts MVU attīstības problēmas un meklēti cēloņi to esamībai. Trešajā - MVU finansēšanas iespējas, pētīts MVU atbalsta institūcijas darbības, ES piedāvātās atbalsta programmas, kā arī kreditēšanas iespējas.

Bakalaura darbā iekļautas 65 lapaspuses, 2 tabulas, 14 attēli, 2 pielikums, izmantoti 42 literatūras avoti.

Šī bakalaura darba ietvaros veiktais pētījums tiks izmantots kā informācijas avots mikrouzņēmumam SIA „X” par finansēšanas iespējām un naudas līdzekļu piesaisti.

Atslēgvārdi: uzņēmējdarbība, mazie un vidējie uzņēmumi, uzņēmējdarbības vide, finansēšanas avoti, uzņēmumu attīstības, ES attīstības fondi, valsts atbalsta instrumenti.

ANNOTATION

Bachelor work theme – „Small and medium company work in Latvia”. Bachelor job aim is to explore small and medium company (SMC) upgrowth possibilities in Latvia and available financial sources for their development, reveal difficulties for business development and work out suggestions for their reducing.

In bachelor work there have been viewed and analysed SMC activities, which are related to their development trends and financial possibilities in Latvia, characterized main problems for the new businessman who is founding a new SMC.

Bachelor work includes 3 chapters and their subchapters. In first chapter SMC substance , importance in economy and functions in economics are explored. Second chapter includes information about SMC development and situation in country, explored SMC development problems and searched for aims of their existence. In third chapter SMC financing options, SMC support institution work, EU support programmes and lending options are studied.

Bachelor work includes 65 pages, 2 tables, 14 pictures, 2 annex, used 42 literary sources.

Research work which was realised during the bachelor work, will be used as information source about financing opportunities and raising money for LTD „X”.

Key words: business, small and medium companies, business environment, financial sources, development opportunities, EU development funds, public support instruments.

SATURA RĀDĪTĀJS

	Lpp.
Apzīmējumu saraksts.....	5
Ievads.....	6
1. Mazo un vidējo uzņēmumu loma tautsaimniecībā.....	9
1.1. Mazo un vidējo uzņēmumu jēdziens un funkcijas ekonomikā.....	9
1.2. Mazo un vidējo uzņēmumu priekšrocības un trūkumi.....	12
1.3. Mazo un vidējo uzņēmumu attīstības problēmas.....	16
1.4. Valsts loma mazo un vidējo uzņēmumu darbībā.....	18
2. Mazo un vidējo uzņēmumu attīstība Latvijā.....	21
2.1. Mazo un vidējo uzņēmumu vispārēja situācija Latvijā.....	21
2.2. Mazo un vidējo uzņēmumu attīstības kavēkļi.....	23
2.3. Mazo un vidējo uzņēmumu atbalstošas programmas un fondi.....	30
3. Mazo un vidējo uzņēmumu finansēšanas instrumenti Latvijā.....	37
3.1. Mazo un vidējo uzņēmumu finansēšana ar valsts sektora atbalstu.....	37
3.2. Nevalstiskie fondi un to finansiālais atbalsts.....	39
3.3. MVU kredīta iespējas Latvijas komercbankās.....	43
3.4. Alternatīvie finansēšanas veidi.....	54
Secinājumi un priekšlikumi.....	60
Izmantotās literatūras un avotu saraksts.....	63
Pielikumi	
1. pielikums. Intervija ar SIA „X” īpašnieku	

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

ASV	-	Amerikas Savienotās Valstis
CSP	-	Centrālā statistikas pārvalde
EK	-	Eiropas Komisija
EM	-	Ekonomikas ministrija
ERAF	-	Eiropas reģionālās attīstības fonds
ESF	-	Eiropas sociālais fonds
ES	-	Eiropas Savienība
EUR	-	eiro
IKP	-	iekšzemes kopprodukts
IKT	-	informācijas un komunikāciju tehnoloģijas
KIP	-	Konkurētspējas un inovācijas ietvara programma
LBKA	-	Latvijas Biznesa Konsultantu Asociācija
LGA	-	Latvijas Garantiju aģentūra
LHZB	-	Latvijas Hipotēku un zemes banka
LIAA	-	Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
LR	-	Latvijas Republika
Ls	-	lati
milj.	-	miljons
MVU	-	mazie un vidējie uzņēmumi
NAP	-	Latvijas Nacionālais attīstības plāns
SIA	-	sabiedrība ar ierobežotu atbildību
t.i.	-	tas ir
TSP	-	Tautsaimniecības padome
tūkst	-	tūkstošs
u.c.	-	un citi

IEVADS

Saglabājoties pasaules finanšu problēmām, pēdējos divos gados tika novērota strauja Latvijas ekonomikas lejupslīde un 2009.gads tiek uzskatīts par Latvijas tautsaimniecībā grūtāko gadu kopš deviņdesmito gadu sākumam, jo gan ekonomiskais stāvoklis valstī, gan sabiedrība saskārās ar lieliem pārbaudījumiem – piedzīvoju ekonomisko un morālo krīzi. Kā liecina CSP informācija, 2009.gada beigās reģistrēto bezdarbnieku skaits Latvijā bija sasniedzis 179 235 skaitu no visiem darbaspējīgajiem iedzīvotājiem vecumā no 15 līdz 64 gadiem, turklāt šī rādītāja dinamika ir augoša (2008.gada reģistrēto bezdarbnieku skaits bija uz pusi mazāks, t.i., 76 435) savukārt, no 2008.gada līdz 2009.gada darba vietu skaits ir samazinājies par 190 tūkstošiem.

Par vienu no iespējam pārvarēt krīzi un augošo bezdarbu tiek uzlūkota uzņēmējdarbības veicināšana. Vienlaikus jāapzinās, ka šajā laikā, ko raksturo ārkārtīgi komplicēti nosacījumi jebkura veida uzņēmējdarbības veikšanai, panākt pozitīvu efektu no jaunu uzņēmumu dibināšanas un to attīstības veicināšanu ir grūti. Svarīgi to veicināt, jo uzņēmējdarbības attīstība ietekmē kopējo Latvijas ekonomisko izaugsmi. Uzņēmējdarbībai ir jābūt tādai, lai veicinātu, nevis bremsētu to attīstību, Šobrīd uzņēmējdarbības vides uzlabošana un tās attīstība ir viens no galvenajiem valsts uzdevumiem.

2009. gadā mazie un vidējie uzņēmumi veidoja lielāko daļu Latvijas uzņēmumu - tie sastādīja 99% no visu Latvijas uzņēmumu kopskaita, kas nozīmē to, ka mazo un vidējo uzņēmumu īpatsvars pret lielajiem uzņēmumiem ir liels. Līdz ar to MVU izaugsme un attīstība ir būtisks priekšnoteikums Latvijas kopējai izaugsmei un konkurētspējas nodrošināšanai tuvākajā nākotnē.

Uzņēmējdarbības vides veicināšana attīsta nodarbināto skaitu, veido jaunas darba vietas, tādējādi samazinot bezdarba līmeni valstī, kas savukārt palielina papildus līdzekļus valsts budžetā. Ir svarīgi, lai mazie un vidējie uzņēmumi jūt valsts atbalstu, piemēram, jārada lielākas finanšu pieejamības uzņēmējdarbības uzsākšanai, jāsamazina nodokļu slogu valstī. Svarīgi ir apzināt iespējamās valsts piedāvātās iespējas uzņēmējdarbības sākšanai un tās attīstībai.

Andris Nātriņš, Biznesa un finanšu pētniecības centra direktors, uzsver, ka „MVU galvenā nozīme tautsaimniecībā parādās to darbības rezultātā radītajās papildus darba vietās, pastiprinātu konkurences apstākļu veidošanā un jaunu produktu un pakalpojumu radīšanā. MVU darbības rezultātā palielinās sabiedrības kopējie ienākumi. Kopumā ņemto, MVU darbība un attīstība ir sava veida impulss izmaiņām ekonomikā un sabiedrībā. Katra jauna mazā vai vidējā uzņēmuma darbība rada ķēdes reakciju, jo papildus saimnieciskajā darbībā tiek iesaistīti izejvielu piegādātāji, tirgotāji, patērētāji un citas saistītās saimnieciskās vienības”.

Tas nozīmē, ka izmaiņas ir rādītājs ekonomikas augšupejai. Mazo un vidējo uzņēmumu darbības stimulēšana ir efektīvs līdzeklis ar ko veiksmīgi risina nodarbinātības un konkurences problēmas un palielina ekonomisko aktivitāti valstī.

Nepārtraukti ir nepieciešams valsts atbalsts mazo un vidējo uzņēmējdarbību konkurētspējai un kopējai attīstībai. Šāds atbalsts pamatā ir gan valsts tiešais finansiālais atbalsts, gan Eiropas Savienības fondu atbalsts. Jo lai uzņēmējs realizētu ideju – viņam nepieciešami finansu līdzekļi, kas savukārt – finansu trūkums – ir viens no galvenajiem kavēkļiem daudziem mazajiem un vidējiem uzņēmumiem. Iespējams, ka uzņēmumam ir augsts attīstības potenciāls, bet finansu trūkuma dēļ šī ideja apstājas un netiek realizēta.

Kā šie procesi tiek risināti Latvijā, kādas ir attīstības tendences, kādas ir finansu iespējas MVU Latvijā, kas nodarbojas ar šo problēmu risināšanu un kādiem paņēmieniem tas tiek darīts, tas tiek skatīts un analizēts šajā darbā „Mazo un vidējo uzņēmējdarbība Latvijā”.

Bakalaura darba pētījuma objekts ir mazo un vidējo uzņēmumu darbība Latvijā.

Pētījuma priekšmeti:

- ◆ Mazo un vidējo uzņēmumu attīstības problēmas;
- ◆ Valsts loma mazo un vidējo uzņēmumu darbībā;
- ◆ Mazo un vidējo uzņēmumu attīstības kavēkļi;
- ◆ Mazo un vidējo uzņēmumu atbalstošas programmas un fondi;
- ◆ MVU kredīta iespējas Latvijas komercbankās;
- ◆ Nevalstiskie fondi un to finansiālais atbalsts
- ◆ Alternatīvie finansēšanas veidi

Bakalaura darba mērķis ir izpētīt MVU attīstības tendences Latvijā un pieejamos finansēšanas avotus to attīstībai, atklājot kavēkļus uzņēmējdarbības izaugsmei, izstrādājot priekšlikumus to mazināšanai.

Izvirzītā mērķa sasniegšanai, darbā risināmie uzdevumi ir šādi:

1. pētīt mazo un vidējo uzņēmumu būtību un to funkciju ekonomikā;
2. pētīt MVU pašreizējo stāvokli Latvijā un analizēt to attīstību pa gadiem;
3. noskaidrot MVU attīstības kavēkļus;
4. noskaidrot MVU finansēšanas iespējas;
5. pētīt MVU atbalsta institūciju darbību un ES piedāvātās atbalsta programmas;
6. apkopot izdarītos secinājumus un izdarīt priekšlikumus uzņēmējdarbības vides uzlabošanai.

Darbs sastāv no trīs atsevišķām nodaļām un to apakšnodaļām.

Pirmajā nodaļā ir pētīta mazo un vidējo uzņēmumu būtība un to funkcija ekonomikā, raksturota MVU veidi un to raksturīgās pazīmes, kā arī raksturotas MVU būtiskākās priekšrocības un arī to trūkumus, kā arī pētīta valsts loma mazo un vidējo uzņēmumu darbībā, lai būtu teorētiskas zināšanas pētījuma veikšanai.

Otrajā nodaļā ir pētīta MVU attīstība gadam, kā arī MVU pašreizējā situācija valstī. Pētīts MVU attīstības problēmas un meklēti cēloņi to esamībai, kā arī pētīts MVU attīstības atbalsta programmas un to veicamie pasākumi.

Trešajā nodaļā noskaidrotas MVU finansēšanas iespējas, pētīts MVU atbalsta institūcijas darbības, ES piedāvātās atbalsta programmas, kā arī kreditēšanas iespējas un citu alternatīvo finansu instrumentu pieejamība MVU.

Darbā pielietotās pētīšanas metodes:

- statistikas metodes - datu salīdzināšana;
- grafiskā metode – iegūto datu attēlošana grafiski;
- ekspertu intervija.

Pārsvarā dati tika izmantoti intervālā no 2006.gada līdz 2009. gada beigām, jo bakalaura darbā galvenokārt tika analizēta mazo un vidējo uzņēmumu attīstība, kad valstī nebija vēl jūtama ekonomiskās krīze līdz 2010. gada I. ceturksnim, taču dažu rādītāju prognozes ir apskatītas līdz pat 2013. gadam.

Darba teorētiskās daļas pamatojumam tika izmantoti teorētiskie materiāli no autoru grāmatām, kā arī Latvijā un Eiropas Savienības valstīs izdotās literatūras avotiem par MVU, pētījumā tika izmantoti materiāli no Eiropas Savienības fondu, Ekonomikas ministrijas, Finanšu ministrijas pētījumiem par Latvijas mazo un vidējo uzņēmumu attīstību un finansējumu, kā arī LR Valsts statistika pārvaldes pieejamajiem datiem, Hipotēku bankas publicētajiem materiāliem, kā arī citi par konkrēto tēmu pieejamie un atklātajā presē publicētie materiāli.

1.MAZO UN VIDĒJO UZŅĒMUMU LOMA TAUTSAIMNIECĪBĀ

1.1.Mazo un vidējo uzņēmumu jēdziens un funkcijas ekonomikā

Uzņēmējdarbības un uzņēmēja jēdzienus mūsdienu nozīmē pirmoreiz XVIII gadsimtā lietoja angļu ekonomists Ričards Kantiljons. Viņš izteica domu, ka uzņēmējs ir cilvēks, kurš darbojas riska apstākļos. Diemžēl ekonomiskās zinātnes pamatlicēji jeb klasiķi ne pārāk interesējās par uzņēmēju. Angļu zinātnieki Ā. Smits un D. Rikardo iedomājās ekonomiku kā pašregulējošu mehānismu. Šādā mehānismā radošai uzņēmējdarbībai vietas nebija. Tomēr dažos savos darbos Ā.Smits veltīja uzmanību arī uzņēmēja raksturojumam. Uzņēmējs, pēc viņa domām, būdams kapitāla īpašnieks, konkrētas uzņēmējdarbības idejas īstenošanas un peļņas iegūšanas dēļ ir gatavs riskēt, jo kapitāla ieguldīšana ne vienmēr saistās ar noteiktu risku. Uzņēmējdarbības peļņa, pēc Ā.Smita domām, ir kompensācija par šo risku. Uzņēmējs savā darbībā nodrošina personiskā izdevīguma un sabiedriskā labuma nepieciešamo kombināciju ar mērķi iegūt peļņu. Līdz ar to uzņēmējdarbība ir darbība, kas saistīta ar līdzekļu ieguldīšanu peļņas iegūšanai, pamatojoties uz personiskā izdevīguma un sabiedriskā labuma saskaņošanu.¹ Līdzīga uzņēmējdarbības definīcija tiek minēta Latvijas Uzņēmējdarbības un menedžmenta akadēmijas grāmatā „Uzņēmējdarbības”, t.i. „uzņēmums ir saimnieciska vienība, kas sniedz pakalpojumus vai ražo preces tirgus vajadzībām un orientē savu darbību peļņas gūšanai”.²

No tā izriet, ka uzņēmējdarbībai ir raksturīgas šādas iezīmes:³

- saimniecisko subjektu patstāvība un neatkarība. Jebkurš uzņēmējs ir brīvs no savu lēmumu pieņemšanā vienā vai otrā jautājumā tiesisko normu ietvaros;
- ekonomiskā ieinteresētība. Galvenais uzņēmējdarbības mērķis ir maksimāli lielas peļņas gūšana. Vienlaikus, apmierinot savas personiskās intereses, uzņēmēji veicina sabiedrības interešu apmierināšanu;
- saimnieciskais risks un atbildība. Veicot jebkurus pamatotus aprēķinus, uzņēmējs nevar izvairīties no nenoteiktības, un risks paliek.

Iepriekš minētās svarīgākās uzņēmējdarbības iezīmes ir savstarpēji saistītas un darbojas vienlaikus. Katra sekmīga peļņu nesoša uzņēmuma dibināšana dod sabiedrībai četras pozitīvas priekšrocības:⁴

¹ Rurāne M.Uzņēmējdarbības organizācija un plānošana. - Rīga: 2002, - 7.lpp

² Latvijas Uzņēmējdarbības un menedžmenta akadēmija Uzņēmējdarbība. – Rīga: 2003, - 11 lpp.

³ Rurāne M Uzņēmējdarbības organizācija un plānošana. - Rīga: 2002, - 9.lpp

⁴ Turpat. 10.lpp

1. peļņa tiek īpašniekam par kapitāla lietošanu un riska uzņemšanos, kas rodas, uzņēmumu dibinot. Par kapitāla izmantošanu iegūtie peļņas procenti daudzos gadījumos ir lielāki nekā banku maksimālie procenti un peļņas iespējas citur;
2. uzņēmums sagādā darba iespējas noteiktam skaitam iedzīvotāju. Tirgus ekonomikā darba iespējas nav garantētas. Brīvā ekonomiskā sistēmā ir nepieciešams noteikts skaits strādnieku, kuri meklē darbu. Ja visi strādātgribēji būtu nodarbināti, sistēmas nedarbotos efektīvi;
3. katrs jauns uzņēmums padara valsti neatkarīgu no ārzemju ražojumiem un importa.

Tas nozīmē, ka priekšrocības ir visai ekonomiskai sistēmai, jo palielinās bagātība, iedzīvotāju labklājības līmenis. Uzņēmējdarbības attīstību nosaka tirgus attiecību stāvoklis un līmenis valstī un valsts ekonomiskā politika. Uzņēmējdarbības attīstībai ir nepieciešama stabila likumdošana, likumu darbība, kas regulē finansu un kredītu politiku, investīcijas, nodokļus un ekonomikas struktūras izmaiņas.

Mazie un vidējie uzņēmumi sastāda lielāko darba vietu skaitu valsts teritorijā, sastāda lielāko daļu no valstī esošajiem uzņēmumiem, kā arī ir nozīmīgs ienākumu avots valsts budžetā, tomēr nevar apgalvot, ka šie uzņēmumi noteiks tirgus stāvokli vai valsts stabilitāti ekonomikā. Taču autore uzskata, ka MVU ir nozīmīgs rādītājs katrā valstī.

Mazie uzņēmumi ne tikai sniedz daudzveidīgus pakalpojumus patērētājiem, tie palīdz lielajiem uzņēmumiem efektīvāk darboties. Daudzām lielām rūpnīcām piegādātāji un gatavās produkcijas realizētāji ir tieši mazie MVU. Tie attīsta pakalpojums, amatniecību, veicina konkurenci tirgū, kā arī sabiedrību stabilizējošā vidusslāņa veidošanos.⁵

MVU var dibināties visās tautsaimniecības nozarēs uz jebkura īpašuma formas bāzes un veikt jebkuru uzņēmējdarbības veidu, izņemot likuma aizliegto.⁶ Tāpēc svarīgi ir atklāt mazo un vidējo uzņēmumu lomu un nozīmīgumu tautsaimniecībā, nepieciešams definēt to būtību.

Par uzņēmumu tiek uzskatīta jebkura saimnieciska vienība, kas iesaistīta ekonomiskā darbībā, neskatoties uz tās juridisko formu. Tas jo īpaši ietver pašnodarbinātas personas un ģimenes sabiedrības, kas iesaistītas amatniecībā vai citās darbībās, un partnerības un asociācijas, kas regulāri iesaistītas ekonomiskā darbībā.⁷

Kopš 2003.gada 1.janvāra spēkā esošais “Komercedarbības atbalsta kontroles likums” nosaka, ka “mazas un vidējas komercsabiedrības – komercsabiedrības, kurās strādā mazāk par

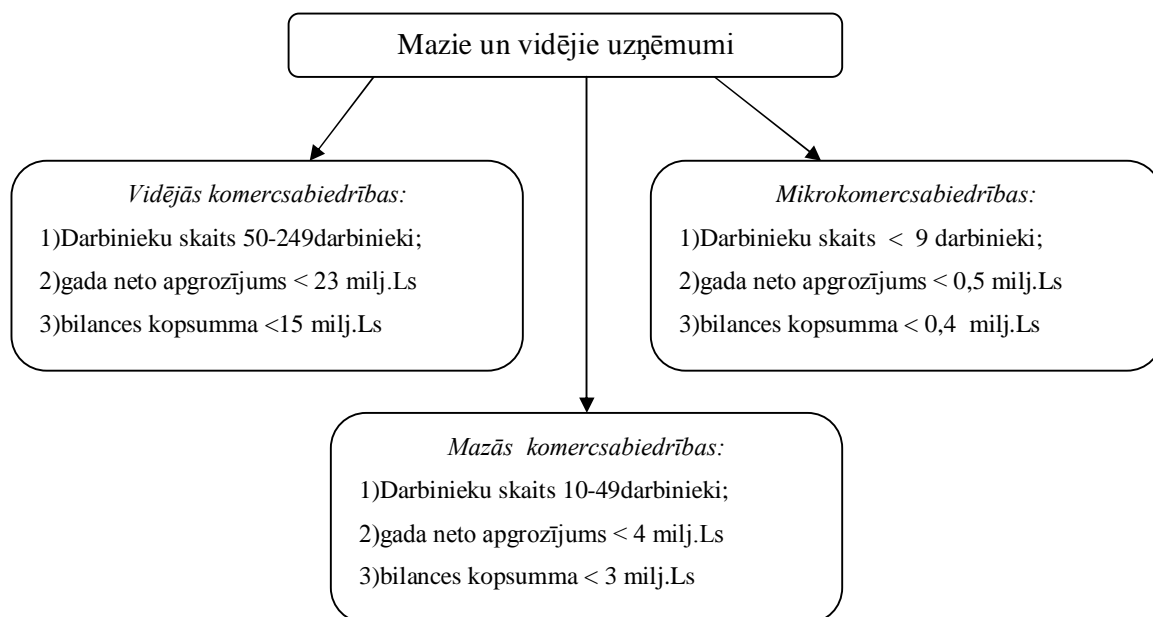
⁵ Pelše G., Ruperte I. Mazā Biznesa kurss. - Rīga: Jumava, 2006.- 68.lpp

⁶ Rūrāne M. Uzņēmējdarbības pamati. – Rīga: BC Turība, 1997. - 9. lpp.

⁷ Eiropas kopienas komisijas pieņemtā mikro, mazu un vidēju uzņēmumu definīcija, 2. pants

250 darbiniekiem, kuru gada neto apgrozījums nepārsniedz 23 miljonus latu vai arī bilances kopsumma nepārsniedz 15 miljonus latu un kurās ne vairāk kā 25 procenti kapitāla daļu (akciju) vai balsstiesību pieder vienai komercsabiedrībai vai vairākām komercsabiedrībām, kas neatbilst iepriekš minētajiem kritērijiem”.⁸

Savukārt Latvijas MVU attīstības programmas projekta ietvaros visas mazās un vidējās komercsabiedrības atbilstoši ES noteiktajai MVU definīcijai tiek dalītas 3 grupās (1 att.):⁹

1.1. att. Mazo un vidējo uzņēmumu grupas

Tātad var secināt, ka mazos un vidējos uzņēmumus var uzskatīt par tādiem, ja tie atbilst kritērijiem, kuros ietilpst darbinieku skaits, gada neto apgrozījums, kā arī bilances kopsumma. Visi šie rādītāji ir savā starpā saistīti, jo, piemēram, pieaugot darbinieku skaitam, proporcionāli pieaugs arī neto apgrozījums un, savukārt, bilances kopsumma norāda uz to, cik stabili un pozitīvs stāvoklis ir uzņēmumā. Autore uzskata, ka šo atšķirību nepieciešams noteikt, lai iegūtu skaidru priekšstatu par uzņēmuma ekonomisko stāvokli, tā attīstības procesu, kā arī lai novērtētu cenu un produktivitātes izmaiņas.

⁸ Komercedarības atbalsta likums, spēkā no 2003.gada 1.janvāra

⁹ LR Ekonomikas ministrija Latvijas Mazo un vidējo uzņēmumu attīstības programma 2003.-2006.gadam, - Rīga, 2003, - 3.lpp

Savukārt Amerikas Savienotajās Valstīs mazie un vidējie uzņēmumi tiek definēti attiecīgi pret darbinieku skaitu sekojoši – mazajos uzņēmumos darbinieku skaits ir mazāk par 100, savukārt vidējos uzņēmumos mazāk nekā 500 darbiniekiem.

Mikrouzņēmumos darbinieku kritēriju sliekšņi sakrīt gan pēc ES, gan ASV nolikumiem – attiecīgi mazāk kā 10 darbinieki.

Kā redzams pēc datiem, MVU kritēriju sliekšņi atkarīgi no tā, kādā valstī uzņēmums darbojas. Attiecīgi pēc šiem datiem var secināt, ka ASV vidējais uzņēmums atbilst Latvijas lielo uzņēmumu kritēriju sliekšņiem, bet ASV mazais atbilst Latvijas vidējā uzņēmuma kritēriju sliekšņiem.

Bet svarīgi ir atzīmēt, ka mazais uzņēmums nav liela uzņēmuma mazā versija. To juridiskās formas, tirgus situācija, finansu piesaistīšanas iespējas un darba organizācija būtiski atšķiras no lielajiem uzņēmumiem.¹⁰ Tāpēc šīs atšķirības starp MVU definīciju dažādās valstīs ir jāņem vērā, dibinot uzņēmumus attiecīgajā teritorijā.

Darbinieku skaits ir svarīgs sākuma kritērijs, lai noteiktu, kurai kategorijai MVU pieder. Tas aptver pilna laika, daļēja laika un sezonas darbiniekus un ietver šādas kategorijas:

- ◆ darba ņēmēji;
- ◆ personas, kas strādā uzņēmuma labā, ir tam pakļauts un tiek uzskatītas par darba ņēmējiem saskaņā ar valsts likumdošanu;
- ◆ īpašnieki, kas ir vadītāji;
- ◆ partneri, kas iesaistīti regulārā darbībā uzņēmumā un gūst labumu no uzņēmuma finansiālajām priekšrocībām.

Mācekļi vai studenti, kas iziet profesionālo apmācību saskaņā ar mācekļu vai profesionālās apmācības līgumiem, netiek iekļauti darbinieku skaitā. Netiek iekļautas arī personas, kas ir dzemdību un bērna kopšanas atvaļinājumā.¹¹

Tomēr MVU var ne tikai apskatīt pēc šiem raksturlielumiem, bet arī pēc dažādiem kritērijiem. Bolton, pētnieks, kas praktizē zināšanas mazo un vidējo uzņēmumu darbībā, ir arī piedēvējis MVU šādus kritērijus:

- ◆ Tirgus ietekme. Šis pētnieks ir pārliecināts, ka gan mikrouzņēmumi, gan mazie un lieli uzņēmumi nespēj ietekmēt savu vidi - jo īpaši tās nespēj mainīt daudzumu, ko tā ražo, cenu, par kādu preces vai pakalpojums tiek pārdots tirgū”.¹² Tas nozīmē, ka MVU ir tikai neliela ietekme uz tirgus cenām, pakalpojuma vai preces kvantitatīvajiem lielumiem.

¹⁰ Pelše G., Ruperte I. Mazā Biznesa kurss.- Rīga: Jumava, 2006.- 68.lpp

¹¹ Eiropa Kopiena Jaunās MVU definīcijas piemērošana - 2006, - 15. lpp.

¹² Jane Tonge A Review of Small Business Literature, Part 1: Defining The Small Business, - 2001, - 9.lpp

Savukārt autore uzskata, ka mikrouzņēmumiem ir iespēja ieņemt savu „nišu” tirgus sektorā, kā, piemēram, radot kādu specifisku pakalpojumu vai preci, pēc kuras ir liels pieprasījums, tādejādi vismaz īstermiņā var pati noteikt un uzturēt cenu;

- ◆ Personiska ietekme. Balton uzskata, ka „mazos un vidējos uzņēmumos pārvalda tās īpašnieki personiskā veidā, nevis izmantojot oficiālās vadības struktūras”.¹³ Tas nozīmē, ka uzņēmuma īpašnieks ir iesaistīts visos lēmuma pieņemšanas jautājumos, kā arī ir informēts par visām darbībām uzņēmumā.

Savukārt autore uzskata, ka šāds princips var darboties tikai mikrouzņēmumos un mazajos komercuzņēmumos, kur darbinieku skaits svārstās no 9 līdz 49 darbiniekiem. Tad uzņēmuma īpašnieks vēl spēj kontrolēt situāciju uzņēmumā. Tomēr jau vidējos uzņēmumos, kur darbinieku skaits pārsniedz 100 cilvēkus, tad šī te kontrole paliek apgrūtināta un vairākums gadījumos īpašnieks norīko jau komandas vadītāju un sadala pienākumus pa sektoriem un ļauj lēmumus pieņemt bez viņa ziņas.

- ◆ Neatkarība. Tas nozīmē, ka mazie un vidējie uzņēmumi nav daļa no lielajiem uzņēmumiem un par sava uzņēmuma vadību lēmumu pieņem paši. Pašu vadīti uzņēmumi spēj ierindoties kategorijā mazie un vidējie uzņēmumi.

No šiem kritērijiem savukārt izriet MVU priekšrocības un trūkumi.

1.2. Mazo un vidējo uzņēmumu priekšrocības un trūkumi

MVU raksturīgs ātrs un elastīgs lēmumu pieņemšanas process, kas bieži vien ir atkarīgs no vienas personas, kas ir pilnīgi informēta par uzņēmumā notiekošo. Bez tam mazajos uzņēmumos ir īpašs psiholoģiskais klimats, kas rada katra darbinieka ieinteresētību un līdzdalību kopējā darbā.

I. Lešinskis savā grāmatā „Mazās un vidējās uzņēmējdarbības priekšnosacījumi un priekšrocības ” min sekojošas MVU priekšrocības, kas ir pamats tam, kādēļ lielākā daļa uzņēmēju vēlas nodarboties tieši ar mazo un vidējo uzņēmējdarbību.¹⁴

Pirmkārt, tā ir MVU spēja ātri reaģēt uz pieprasījuma izmaiņām, ekonomiski un organizatoriski pārveidot produkcijas sortimentu un nodrošināt augstu efektivitāti un izdevumu ātru kompensēšanu. Pēc autores domām, MVU bieži izrāda iniciatīvu, cenšas aizpildīt tirgus nišas, kuros nav ieinteresēti lielie uzņēmumi, jo MVU jebkuras pārmaiņas vai eksperiments rada jaunas iespējas attīstībai un uzņēmuma pozitīvai izaugsmei.

¹³ Jane Tonge A Review of Small Business Literature, Part 1: Defining The Small Business, - 2001, - p 10

¹⁴ Lešinskis I. Mazās un vidējās uzņēmējdarbības priekšnosacījumi un priekšrocības. - Rīga: BC Turība, 2004, - 47.lpp.

Pētnieks Boltons atklāj, ka „mazie uzņēmumi kļūst lielāki, izejot vairāku posmu izmaiņas, kas ietekmē lomu un vadības stilu, kā arī struktūru organizāciju”¹⁵, tas nozīmē, ka šīs pārmaiņas un pielāgošanās ekonomiskajiem apstākļiem uzņēmumiem dod pieredzi un gūtās atziņas pielietot turpmākajos uzņēmuma vadīšanas posmos.

Otrkārt. I. Lešinskis uzskata, ka MVU piemīt lielākas manevrēšanās spējas, izpildot konkrētās preces vai pakalpojuma pasūtījumu – tiek respektētas klienta intereses. Autore piekrīt šai atziņai, jo jebkurš jauns dalībnieks tirgū grib radīt labvēlīgu priekšstatu par savu uzņēmumu un tā darbību, kas veicina jaunu klientu pievilināšanu. MVU uzdevums ir radīt klientos uzticību un ticību tam, ka viņu sadarbība būs abpusēji izdevīga.

Treškārt, mazie uzņēmumi ir vieglāk pārvaldāmi, vadāmi un kontrolējami, jo, kā zināms, šajos uzņēmumos darbinieku skaits nav liels. Nelielais darbinieku skaits nodrošina arī to, ka uzņēmuma veidojas ciešāka individuālā saikne ar klientu.

Pēc autores domām, vidējiem uzņēmumiem šī te kontrole ir jau sarežģītāka, jo izkontrolēt 250 cilvēku darbību ir daudz grūtāk, kā, piemēram, 9 cilvēku. Tomēr kopumā vērtējot – salīdzinājumā ar lielajiem uzņēmumiem, kur organizatoriskā struktūra ir sarežģīta un grūti pārvaldāma – MVU ir vieglāk pārvaldāmi.

Ceturtkārt, salīdzinoši ātrs inovāciju ieviešanas process, t.i., jaunu produktu, pakalpojumu, tehnoloģiju radīšana. Tas palielina peļņas iespējas, konkurētspēju.

Autore uzskata, ka tādejādi uzņēmuma riska pakāpe ir palielināta, taču šo uzņēmumu vadītāji ir gatavi biežāk un vairāk riskēt, tomēr svarīgi ir tas, ka MVU vienkāršāk pārcieš riska draudus nekā lielie uzņēmumi, kas skaidrojams ar to, ka investīcijas nekad nav pārāk lielas.

Piektkārt, MVU esamība ievērojami decentralizē visu pārvaldes sistēmu, tādejādi nodrošinot racionālāku funkciju sadali sabiedriskajā darba dalīšanā, samazina birokrātiju. Jo lielāks mazo un vidējo uzņēmumu skaits, jo sabiedrība kļūst elastīgāka, veicinot sabiedrības stabilizējošā vidusslāņa veidošanos.

Kopumā vērtējot, autore uzskata, ka MVU ir daudz elastīgāki salīdzinot ar lielajiem uzņēmumiem, tas attiecas gan uz darba līgumiem, kas ietver darba laiku un apstākļus, gan samazinātu kontroles apjomu. Var secināt, ka, palielinot darba vietu skaitu un ienākumus, samazinot bezdarba līmeni, mazie uzņēmumi būtiski uzlabo sociālo klimatu valstī, nodrošina demokrātijas uzplaukumu. No salīdzinoši vienkāršas pārvaldes sistēmas nepieciešamības mazās organizācijās izriet arī zemās vispārējās izmaksas, kas ļauj piemēroties pieprasījuma svārstībām. MVU ātrāk izmanto iespējamās pieejas finansu kapitāla neoficiālajiem avotiem un citiem

¹⁵ Jane Tonge A Review of Small Business Literature, Part 1: Defining The Small Business. - 2001, - p 12.

aspektiem. MVU liela uzmanība tiek pievērsta kadru izvēlei, profesionālai attīstībai, labvēlīgākai psiholoģiskai gaisotnei kolektīvā, darbiniekiem darba procesā ir pastāvīgs emocionāli – psiholoģiskais kontakts ar vadītājiem un citiem darbiniekiem. Šādos uzņēmumos ir salīdzinoši augsta darbinieku informētība par uzņēmuma mērķiem un produktu, tādējādi ir augstāka arī darba motivācija.

Pētot literatūru, autore šādas priekšrocības arī lasīja citos avotos, kā, piemēram, arī M. Rūrāne uzsver, ka mazo uzņēmumu svarīga priekšrocība ir īss celtniecības un ražošanas jaudu apguves laiks salīdzinājumā ar lieliem uzņēmumiem, kas nodrošina lielu kapitālieguldījumu atmaksāšanas. Šī priekšrocība sevišķi jūtama tajās nozarēs, kurās ir īss ražošanas cikls. Mazi uzņēmumi ir nepieciešami dažādu tautas patēriņu preču (apavu, apģērbu utt.) ražošanai. Nelielo uzņēmumu rekonstrukcija un pārprofilēšana vieglajā rūpniecībā notiek ātri un ar orientāciju uz gaidāmajām pieprasījuma izmaiņām.¹⁶

Tomēr MVU ir ne tikai priekšrocības, bet arī trūkumus, kas ir kavēklis to attīstībai un pozitīvai izaugsmei. I. Lešinskis min šādus trūkumus:¹⁷

Pirmkārt, ilgstošā laika periodā tirgū, it īpaši ražošanā, izdzīvo tikai lielās kompānijas. MVU attīstības rezultātā bieži vien vērojams uzņēmumu saplūšanas jeb apvienošanās process, vai arī uzņēmums zaudē savu MVU statusu paplašināšanās rezultātā.

Autore uzskata, ka tas rāda to, ka lielie uzņēmumu tirgus apstākļu noteikšanā ir dominējošie. Mazie uzņēmumi nespēj konkurēt ar lielajiem uzņēmumiem.

Otrkārt, nepietiekams pašu kapitāls, kas apgrūtina papildus finansu līdzekļu piesaisti, kas pēc autores domām ir skaidrojams iepriekšminētajam trūkumam. Jo tiklīdz nav papildus finansu līdzekļu, uzņēmumam sarūk iespējas attīstīties un pilnveidoties.

Treškārt, spēja apkalpot tikai ierobežotu tirgu un klientu skaitu. Jaunu tirgu un patērētāju iegūšana prasa ievērojamus ieguldījumus, kas ierobežo finansu resursu dēļ ir problemātiski.

Autore uzskata, ka šie trūkumi ir pētāmi un veicināti to izskaušanai, piemēram, ar MVU darbības stimulēšanu, kas ir efektīvs līdzeklis ar ko veiksmīgi risina nodarbinātības un konkurences problēmas un palielina ekonomisko aktivitāti valstī. Jo ir vērojams, ka katra jauna mazā vai vidējā uzņēmuma darbība rada ķēdes reakciju, jo papildus saimnieciskajā darbībā tiek iesaistīti izejvielu piegādātāji, tirgotāji, patērētāji un citas saistītās saimnieciskās vienības. Šīs izmaiņas ir katalizators ekonomikas augšupejai, sekmē nacionālā kopprodukta pieaugumu, kas līdzekļu pārdales rezultātā pozitīvi iespaido visas sabiedrības labklājību. Tomēr MVU darbības

¹⁶ Rūrāne M. Uzņēmējdarbības pamati. – Rīga: BC Turība, 1997, - 10. lpp.

¹⁷ Lešinskis I, Mazās un vidējās uzņēmējdarbības priekšnosacījumi un priekšrocības. - Rīga: BC Turība, 2004, - 49. lpp.

trūkumu esamība lielā mērā ir atkarīga no MVU politikas pamatprincipiem, to atbalstu programmām.

1.3. Mazo un vidējo uzņēmumu attīstības problēmas

Viens no galvenajiem valsts ekonomiskās politikas uzdevumiem ir labvēlīgas uzņēmējdarbības vides radīšana. Tirgus ekonomikā valsts uzdevums ir nodrošināt tādu vidi, kas veicinātu jaunu uzņēmējdarbības, kā arī esošo uzņēmumu attīstību un izaugsmi, paaugstinātu to konkurētspēju. Labvēlīga uzņēmējdarbības vide ir valsts attīstības priekšnoteikums.

Labvēlīgai uzņēmējdarbības videi ir raksturīgas šādas īpašības:

1. sakārtota un stabila uzņēmējdarbības likumdošana;
2. stabila makroekonomiskā situācija;
3. nodokļu sistēmas efektivitāte un starptautiskā konkurētspēja;
4. efektīvi funkcionējošos kapitāla un finanšu tirgus, brīvi pieejami finanšu resursi;
5. attīstīta infrastruktūra;
6. labvēlīgi konkurences nosacījumi

Autore uzskata, ka tas nozīmē, ka valstī jācenšas mazināt inflācijas, bezdarba līmeni, jācenšas veidot vienādus pastāvēšanas un attīstības apstākļus tirgū gan mazajiem, gan lielajiem uzņēmumiem, ar likumu nodrošināta monopoldarbības ierobežošana, kā arī jāveicina kapitāla un finanšu pieejamība. Tomēr reālajā situācijā vienlīdzīgi attīstīt un veicināt visus faktorus nav reāli, tāpēc MVU, uzsākot uzņēmējdarbību, kā arī paplašinot to, saskaras ar četrām galvenajām problēmām:¹⁸

1. Uzņēmējdarbības uzsācējiem nepieciešamā kompetence un relatīvi dārgās konsultāciju izmaksas, īpaši tādās jomās, kā, piemēram, tirgus iegūšana, kvalitātes sistēmu ieviešana un investīciju piesaiste.

Tirgus ekonomikas apstākļos informācijai ir ļoti nozīmīga loma MVU sekmīgā darbībā. Efektīva informācijas uzkrāšana un zināšanu izmantošana ir kļuvusi par konkurences priekšrocību pamatavotu. MVU būtiski nepieciešama informācija par jaunākajām tehnoloģijām, zinātniski tehniskā progresa sasniegumiem, tikpat svarīgi ir mārketinga pētījumi un informācijas vākšana par galvenajiem produktiem, konkurējošām firmām un tirgus segmentiem. Autore uzskata, ka nepieciešamā kompetence ir nepieciešama, lai savlaicīgi konstatētu uzņēmuma

---

¹⁸ Rūrāne M. Uzņēmējdarbības pamati. – Rīga: BC Turība, 1997. - 23. lpp.

stiprās un vājās puses, piemēroties tirgus izmaiņām, kā arī vadības un kontroles iemaņu līmeņa paaugstināšana.

2. Darbaspēka pieejamība, kas būtiski ietekmē uzņēmuma pozīcijas konkurences cīņā un izaugsmes iespējas. Uzņēmumu finansiālās iespējas neļauj tie veikt ilgtermiņa darbinieku apmācība.

Pēc autores domām, šis ir ļoti svarīgs faktors, jo kvalificēts darbaspēks ir viens no svarīgākajiem apstākļiem uzņēmuma veiksmīgai darbībai. Kā arī ļoti svarīgi ir sākuma stadijā jaunus darbiniekus apmācīt, lai preču ražošana vai pakalpojumu sniegšana noritētu maksimāli gludi un bez dažādiem sarežģījumiem, kas saistīts ar darbaspēka nepietiekamu kompetenci sava darba veikšanā.

3. Lai nodrošinātu uzņēmuma attīstību un izaugsmi, ir nepieciešami atbilstoši finansu resursi, kuru pieejamība mazajiem uzņēmumiem ir ierobežota.

Finansu jautājumu risināšana MVU parasti ietver izmaksu samazināšanas un uzņēmumu papildus īstermiņa un ilgtermiņa finansēšanas avotu meklējumus. Pēc autores domām šeit grūtības rada kredītu saņemšana par pieņemamām procentu likmēm, jo MVU bieži ir grūtības ar kredītiestāžu pieprasīto garantijas līdzekļu uzrādīšanu (tā ir problēma, ko daudzkārt risina kredītiestādes), ir slikts biznesa plānu ekonomiskais un idejiskais pamatojums, kas savukārt liecina par nepietiekamo profesionālo sagatavotību. Daudziem MVU minēto jautājumu risināšana rada grūtības un uzņēmumi nonāk lielos parādos. Lai samazinātu MVU bankrotu skaitu un palielinātu to konkurētspēju, specializētie MVU finansēšanas un riska kapitāla fondi un kompānijas palīdz MVU risināt mazajam biznesam raksturīgās problēmas. Visā pasaulē šāda atbalsta organizāciju darbība tiek atbalstīta un veicināta no centrālo valdību puses;

4. Uzņēmumiem ir nepietiekama informācijas pieejamība par potenciālajiem sadarbības partneriem.

Autore uzskata, ka MVU, kas ātri attīstās, ir īpaši svarīgi saņemt palīdzību pakalpojumu partneru meklēšanā un saimniecisko sakaru dibināšanā ar tiem. Jo uzņēmuma darbība balstās ar nepieciešamo izejvielu, materiālu pieejamību un īpaši nozīmīgi ir uzzināt, kuri pakalpojumu sniedzēji ir visizdevīgākie un lētākie.

No šīm problēmām var secināt, ka MVU darbība ir veiksmīga tur, kur vajadzīga liela preču, pakalpojumu daudzveidība, nemitīga jauninājumu ieviešana, ir svarīga darbinieku iniciatīva, ir nepieciešams samazināt bezdarbu un veicināt konkurenci, svarīgi nodrošināt iedzīvotājus ar patēriņa precēm, nepieciešams atbrīvot lielos uzņēmumus no tiem nespecifiskām funkcijām.¹⁹

¹⁹ Avotiņš V., Birzulis J., Kušners E. Mazā un vidējā biznesa attīstība Latvijā. - Rīga: LAA, 1998. - 26.lpp.

1.4. Valsts loma mazo un vidējo uzņēmumu darbībā

Jebkurā valstī ekonomikas attīstība ir viens no galvenajiem uzdevumiem un mērķiem. Tas skaidrojams ar to, ka līdz ko tiek dibināts kāds jauns uzņēmums – rodas jaunas darba vietas, ka savukārt dod papildus līdzekļus un finanses valsts budžetā. Šie visi procesi savā starpā ir pat ļoti saistīti, tāpēc pēc autores domām valsts atbalsts uzņēmējdarbībā atbilst veiksmīgai ekonomikas attīstībai.

Valsts funkcija ir stabilizēt ekonomiku un uzņēmējdarbību. Nozīmīgākās ekonomikas regulēšanas sviras ir nodokļu sistēma, valsts budžeta izdevumi, subsīdijas. Daži ekonomisti aizstāv mērena budžeta deficīta un valsts parāda ideju. Pirmkārt, iespējams stimulēt ekonomiku. Nodokļu samazināšana īstermiņa perspektīvā rada budžeta deficītu, taču augošā ekonomiskā aktivitāte nozīmē papildus ieņēmumus nākotnē. Otrkārt, valsts obligācijas ir efektīvs līdzeklis kā piesaistīt tautsaimniecībai iedzīvotāju brīvos naudas resursus. Citi ekonomisti uzskata, ka budžeta deficīts apdraud ekonomisko stabilitāti valstī, traucē attīstībai. Valsts ir spiesta tērēt ievērojamus budžeta līdzekļus parāda procentu nomaksai. Valsts kā aizņēmēja ienākšana finansu tirgū palielina pieprasījumu pēc kredītresursiem, līdz ar to pieaug kredītlikmes.²⁰

Tomēr autore uzskata, ka uzņēmējdarbības vides uzlabošana valstī ir jābūt vienam no galvenajiem ekonomisko reformu uzdevumiem, kā arī tās ekonomiskās attīstības priekšnoteikumiem. Tā nav tikai kāds valsts institūciju īstenoto pasākumu kopums, bet gan kompleksas un ilglaicīgas politikas galarezultāts. Uzņēmējdarbības vides uzlabošana ietver šādus pamatpasākumus:²¹

- ◆ Uzņēmējdarbības makroekonomisko nosacījumu nodrošināšana – stabila monetārā un fiskālā vide, banku sistēma

Pēc autores domām valstī arī ir jārūpējas par nodokļu politiku. Kā zināms, nodokļi ir viens no galvenajiem valsts budžeta ienākuma. Tāpēc valstī ir būtiski noteikt un sabalansēt nodokļu politiku, kas vienlaikus netraucē uzņēmējdarbības attīstībai.

Banku sistēmai ir nozīmīga loma uzņēmējdarbības finansu pieejamībai, jo komercbankas ir viens no finansu līdzekļu ieguves avotiem. Kā, piemēram, uzņēmumi, kuriem vairs nav pieejami kredītresursi, ir spiesti samazināt ražošanas apjomu, kas, savukārt, palielina bezdarbu. Un šī ķēdes reakcija turpinās – samazinās finanses valsts budžetā, kas negatīvi atsaucas uz ekonomikas stāvokli valstī.

²⁰ Latvijas Banka Nauda un finansu institūcijas: Mācību pamatlīdzeklis”, 2004. - 3.lpp.

²¹ Rūrāne M. Uzņēmējdarbības pamati. – Rīga: BC Turība, 1997. - 19. lpp.

◆ Valsts politika uzņēmējdarbības veicināšanai – valsts atbalsta politika, eksporta veicināšana, inovāciju un reģionālās attīstības politika, MVU atbalsts.

Autore uzskata, ka valstij ir jāseko līdzi uzņēmējdarbības aktivitātēm, lai neveidotos monopoli, lai uzņēmumi paši nedalītu tirgus sektoru un nenoteiktu paši cenu. Pēc autores domām, monopoluzņēmumi var dominēt tikai atsevišķās nozarēs, kuras atrodas valsts stingrā uzraudzībā, kā, piemēra, sakari, enerģētika. Tomēr, lai būtu atbalsts MVU darbībai, tad šī te uzraudzība un kontrole ir nepieciešama.

◆ Uzņēmējdarbības likumu un normatīvo aktu bāzes nodrošināšana un pilnveidošana, birokrātisko šķēršļu samazināšana.

Pēc autores domām tas nozīmē, ka ar likumu un normatīvo aktu bāzi jāraugās, lai valstī neveidotos nelegālas uzņēmējdarbības, respektīvi, noris pret darbības attiecīgi pret likumā rakstīto. Kā piemēru var minēt Ēnu ekonomiku. Ēnu ekonomika veicina līdzekļu mazināšanos valsts budžetā, attiecīgi – netiek maksāto uzņēmumā nodokļi. Kas nozīmē, ka valsts nespēj veikt ekonomikas stabilizāciju un attīstīt konkurences veicināšanu.

Var secināt, ka valstij aktīvi jāiesaistās ekonomiskajos procesos. Šī iejaukšanās skaidrojama ar brīva tirgus nespēju nodrošināt pilnīgi visas sabiedrības vajadzības, respektīvi privātie uzņēmumi strādā ar mērķi gūt peļņu un ja kādā nozarē vairs tirgū peļņu nevar gūt, tie pārtrauc darbību.

Otrkārt, vēsturiski pierādījies, ka tirgus mehānisms nespēj nodrošināt efektīvu saimniekošanu ekonomisko krīžu laikā. Masveida bankroti, augošs bezdarbs, inflācija un citas krīzes izpausmes var veiksmīgāk pārvarēt savlaicīgu valsts iejaukšanos un atbalstu.²²

Tomēr joprojām ekonomistu starpā nav viennozīmīga viedokļa, cik lielai vajadzētu būt valsts lomai uzņēmējdarbībā. Dažādās valstīs iet dažādus ceļus. Piemēram, Skandināvijā valstis ļoti aktīvi iesaistās ekonomiskajās norisēs, bet ASV un Japānā valsts iejaukšanās ir ievērojami mazāka.

Pēc autores domām, ņemot vērā ekonomisko krīzi, ir ļoti svarīgi apzināt valsts lomu MVU attīstības veicināšanā, kā arī uzņēmējdarbības stimulēšanas aktivitātes. Ir svarīgi apzināt, kādas iespējas pastāv esošajā valstī uzņēmējdarbības sākšanai un tās pilnvērtīgai attīstībai. Jārada stabilitāte un pārlicība uzņēmējos, ka viņu ideja sasniegs iecerētos panākumus un gūs peļņu savā uzņēmumā. Tikpat svarīgi apzināt, ka nedrīkst nodalīt uzņēmējdarbības nozares citu no citas. Ir nepieciešams izsvērt, kurai nozarei ir vairāk nepieciešams atbalsts un finansu līdzekļi.

²² Latvijas Banka Nauda un finansu institūcijas: Mācību pamatlīdzeklis, - Rīga: 2004. - 2.lpp.

Jo tiklīdz vienā nozarē rodas „robs”, secīgi uzreiz arī citas uzņēmējdarbības nozares izjūt negatīvas sekas.

Kā arī svarīgs faktors ir tas, ka MVU bieži vien ir grūti orientēties mainīgajos tirgus apstākļos, tāpēc svarīgs ir šis te valsts atbalsts, kas veicinātu uzņēmumu dzīvotspēju un konkurencspējas palielināšanos, radot priekšnoteikumus uzņēmuma izaugsmei, to īpašnieku un darbinieku iespēju paplašināšanai nākotnē, tādējādi nodrošinot ekonomisko stabilitāti un tautsaimniecības attīstību.²³

No vēstures zināms, ka uzņēmējdarbības attīstību Latvijā ievērojami ietekmēja ekonomisko reformu gaita un likumdošanas bāzes attīstība. Salīdzinoši vienkāršie uzņēmējsabiedrības izveidošanas noteikumi, niecīgais pamatkapitāls un vājā konkurence pirmajos gados pēc Latvijas neatkarības atgūšanas veicināja to, ka radās daudz vāju un nelielu uzņēmumu, kas bieži vien jau sākotnēji nebija orientēti uz ilgstošu darbību. Tādēļ to izdzīvošanas un attīstības iespējas mainīga tirgus apstākļos ir ierobežotas.²⁴

Kāda ir MVU attīstība Latvijā, kas kavē šobrīd uzņēmumu attīstību Latvijā un kādas ir atbalstu programmas no valsts puses, autore ir apskatījusi nākamajā nodaļā.

---

²³ Avotiņš V, Bīrzulis J., Kušners E. Mazā un vidējā biznesa attīstība Latvijā.- Rīga: Sorosa Fonds, 2000,- 19.lpp.

²⁴ Turpat 26.lpp.

2. MAZO UN VIDĒJO UZŅĒMUMU ATTĪSTĪBA LATVIJĀ

2.1. Mazo un vidējo uzņēmumu vispārēja situācija Latvijā

2008. gada beigās Latvijas tautsaimniecības ekonomika saskārās ar nozīmīgu krīzi. Pēc LR CSP datiem 2008. gada 3. ceturksnī pirmo reizi pēdējo desmit gadu laikā ceturkšņa iekšzemes kopprodukts (IKP) faktiskās cenās bija zemāks nekā iepriekšējā gada ceturkšņa maksimālais IKP.

Salīdzinot IKP 2008. gada 2. un 3. ceturksnī, pieaugums bija 0,17% (zemākais lielums kopš 2001. gada) jeb tik mazs, ka var uzskatīt – pieauguma nebija, tas apstājās. Līdz 2008. gadam valstī ilgā periodā bija piramīdai līdzīgs ieņēmumu un izdevumu modelis: pieaugošos izdevumus bija iespējams segt ar nākamā perioda pieaugošajiem ieņēmumiem. Līdz ar ieņēmumu pieauguma apstāšanos piramīda sagruva, sākās ekonomikas lejupslīde.²⁵

Latvija vienlaicīgi ir saskārusies gan ar cikliska un strukturāla rakstura iekšējo krīzi, gan ar ļoti smagu globālo krīzi, kas ir ietekmējusi MVU attīstības iespējas un kavējusi to attīstību. Tāpēc autore centās salīdzināt, kādas izmaiņas bijušas MVU darbībai sākot no 2006. gada, t.i., kad krīze vēl nebija jaušama līdz 2010. gada pirmajam ceturksnim.

Rādītāji, kas raksturo ekonomiski aktīvo komercsabiedrību skaitu uz 1000 iedzīvotājiem, Latvijā ir zemāks nekā vidēji Eiropas Savienības valstīs 2008. gadā reģistrētas 11 347 jaunas komercsabiedrības, kas ir par 2861 uzņēmumu jeb 20,1 % mazāk nekā 2007. gadā.²⁶ 2008. gadā jaundibināto uzņēmumu skaits bija sarucis arī salīdzinājumā ar 2006. gadu, kad tika reģistrēti 13 404 jauni uzņēmumi. Komercsabiedrību reģistrācijā aktivitātes samazināšanās sākās 2008. gada otrajā pusē un šī tendence turpinājās arī 2009. gadā, jo tika reģistrēti 9 228 individuālie komersanti un likvidēti savukārt 5715.²⁷

Straujā ekonomiskā izaugsme Latvijā 2006.-2007. gadā nenodrošināja ekonomikas konkurētspējas paaugstināšanos. Vērtējot Latvijas globālo konkurētspēju, 2008.gadā tā samazinājās - Latvijas ekonomika tika novērtēta kā 54. konkurētspējīgākā starp 134 pasaules valstīm (2007.gadā 45.vieta).²⁸ IKP samazinājumu veicināja ne tikai ārējā pieprasījuma kritums, bet arī iekšējā pieprasījuma samazināšanās. Rezultātā Latvijā strauji pieauga bezdarbs – gada laikā, kopš 2008.gada februāra, bezdarba līmenis 2009.gada februārī pieauga par 8,3 %

²⁵ Scientific Papers University of Latvia Economics – Rīga: 2009. – p. 189

²⁶ <http://www.lursoft.lv/lursoft-statistika>

²⁷ Turpat.

²⁸ M.E. Porter, K Scwab The Global Competitiveness Report 2008-2009, - 2009, - p. 214

(2008.gada februārī tas bija 6,1 % , savukārt 2009.gada februārī %), kas ir daudz straujāk nekā vidēji ES.²⁹

Šie rādītāji skaidrojami ar to, ka līdz 2006. gadam valstī iestāšanās ES ir pozitīvi ietekmējusi ekonomisko attīstību. Laika periodā no 2004.-2006. gadam IKP ik gadu pieauga vidēji par 10,4%. Augstos izaugsmes tempus galvenokārt nodrošināja stabilā iekšzemes pieprasījuma dinamika, ko sekmēja ienākumu pieaugums, finanšu sistēmas stabilitāte, kredītiespēju paplašināšanās, iestāšanās NATO un ES, pozitīvo nākotnes paredzējumu veidošanās.

Savukārt salīdzinot ar 2006. gadu, 2007. gadā tika likvidēti 3 reizes vairāk uzņēmumu, kas skaidrojams ar to, ka 2007. gadā izaugsmes tempi sāka samazināties un pēc laika kļuva arī negatīvi. Latvijas ekonomikas lejupslīdi lielā mērā noteica pasaules finanšu krīzes procesi, kas būtiski samazināja gan Latvijas iekšējo, gan ārējo pieprasījumu.

Būtiskais privātā patēriņa un investīciju pieaugums, kas notika straujākos tempos nekā kopējā ekonomiskā izaugsme, balstījās lielā mērā uz nozīmīgu ārējā kapitāla ieplūdi. Izsīkstot finanšu ieplūdei, notika straujš privātā patēriņa un investīciju samazinājums un būtiskas ekonomikas korekcijas, kas izpaudās kā preču un pakalpojumu eksporta un importa bilances uzlabošanās vienlaikus ar ekonomisko aktivitāšu kritumu, samazinoties iekšējam pieprasījumam³⁰

Pasaules finanšu problēmām pastiprinoties, lejupslīdes tempi palielinājās un kļuva negatīvi un izaugsmes tempu samazinājums arvien vairāk sāk ietekmēt nodarbinātības rādītājus. Centrālās statistikas pārvaldes dati liecina, ka 2008. gada 3. ceturkšņa beigās valstī bija 9,6 tūkst. brīvu darbavietu. Salīdzinot ar 2. ceturkšņa beigām, to skaits samazinājies par 3,1 tūkst. vietu, bet, salīdzinot ar 2007. gada 3. ceturkšņa beigām, – par 11,2 tūkst, kas viens no iemesliem bijis lielais likvidēto uzņēmumu skaits.

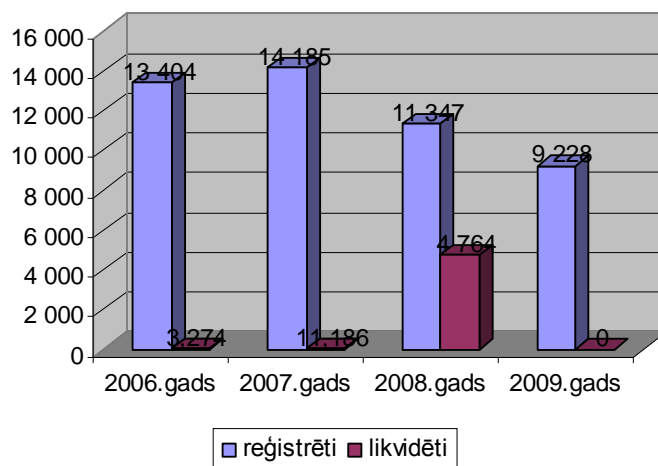
Toties tas liecina arī par to, ka lielāku nozīmi ieguvuši dažādi objektīvi un subjektīvi faktori, kas ļauj uzsākt darbību un nostiprināties tikai tiem jaunajiem uzņēmumiem, kas precīzi noteikuši, kādā biznesa jomā tie darbosies, spēj rast pietiekamu starta kapitālu un nodrošinot labu sākotnējo biznesa organizāciju. Pieauguši konkurence ir ievērojami samazinājusi jaunu uzņēmumu dibināšanas biežumu.³¹

Autore apkopojusi galvenās uzņēmumu reģistrēšanas un likviditātes rādītājus (2.1.att.).

²⁹ epp.eurostat.ec.europa.eu

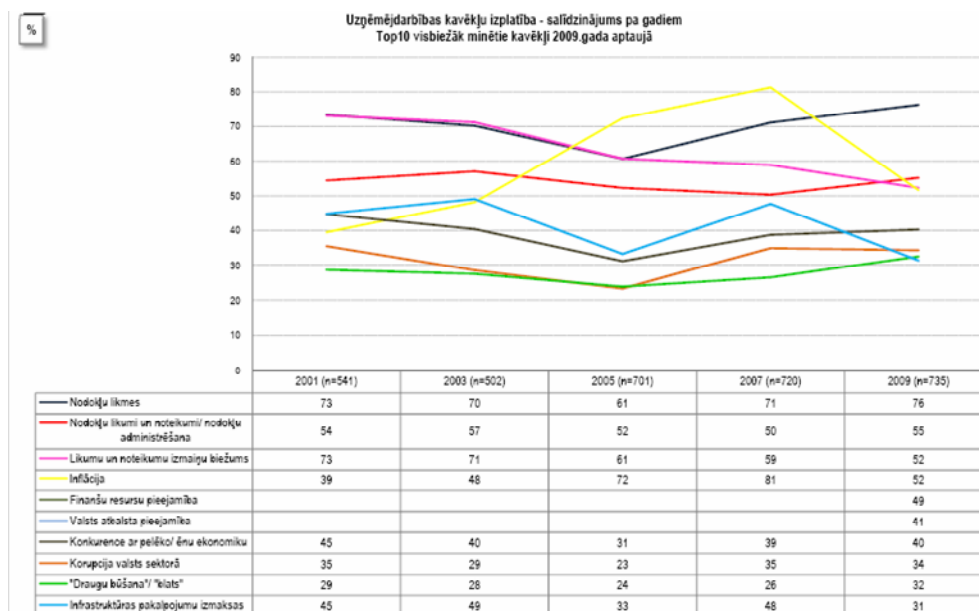
³⁰ Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību- Rīga: 2008. gads

³¹ Avotiņš V, Birzulis J., Kušners E. Mazā un vidējā biznesa attīstība Latvijā.- Rīga: Sorosa Fonds, 2000,- 19.lpp.

2.1.att. Uzņēmumu reģistrēšanās un likvidēšanās tendences

Redzams, ka reģistrēto uzņēmumu skaits ir gadu laikā samazinājies, savukārt likviditēto – palielinājies, tādējādi netieši norādot uz to dzīvotspējas problēmām. Kā, piemēram, Ekonomikas ministrijas 2007. gadā veiktais pētījums „Administratīvās procedūras un uzņēmējdarbības vide Latvijā 2001.-2009. gads” liecina, ka MVU sektora attīstību Latvijā kavēja vairākas būtiskas problēmas (2.2.att).

2.2. att. Izplatības kavēkļu tendences³²

³²Ekonomikas ministrija Administratīvās procedūras un uzņēmējdarbības vide Latvijā 2001. – 2009. gads. – Rīgā: 2009. - 26.lpp.

Vērtējot dažādu uzņēmējdarbības kavēkļu izplatību visu iepriekšējo mērījumu periodu griezumā, novērojamas vairākas izteiktas tendences. Kopš 2001.gada pakāpeniski samazinājusies likumu un noteikumu izmaiņu biežuma kā kavēkļa izplatība, Nodokļu likmju kā kavēkļa izplatība no 2001.-2005.gadam samazinājusies, bet kopš 2007.gada atkal būtiski pieaugusi. Savukārt, konkurence ar pelēko/ ēnu ekonomiku no 2001. līdz 2005.gadam kā kavēklis būtiski samazinājusies, bet sekojošajos mērījumu periodos atkal sākusi pieaugt. Konkurenci ierobežojošās darbības no citu tirgus dalībnieku puses kā kavēklis pakāpeniski samazinājies pēdējo četru mērījumu periodu griezumā, kopumā kopš 2003.gada izplatības ziņā samazinoties gandrīz divas reizes. Korupcija valsts sektorā laika posmā no 2001. līdz 2005.gadam būtiski zaudēja aktualitāti kā kavēklis uzņēmējdarbībai, bet sekojošos gados tās izplatība atkal pieaugusi līdz 2001.gadā novērotajam līmenim.

Pēdējos gados MVU dominē pakalpojumu sfērā, īpaši – tirdzniecība, bet ražošanā – darba intensīvās nozares un nozares, kas izmanto vietējos resursus, kas atbilst nelielu SIA un ģimenes uzņēmumu darbībai. Šādiem uzņēmumiem, kaut arī pastāv izņēmumi, ir ierobežotas iespējas strauji attīstīties un iekļauties starptautiskajā uzņēmējdarbībā, demonstrējot augstu konkurentspēju. Jākonstatē, ka vairumā gadījumu un īpaši ārpus Rīgas un lielajām pilsētām MVU vairāk ir orientēti uz uzņēmēju un to ģimenes locekļu normālu dzīves apstākļu nodrošināšanu, nevis tirgus ekonomikas izpratnei atbilstošu peļņu un uzņēmējdarbību.³³

Šāda situācija valstī ir atkarīga no daudzajiem attīstības kavēkļiem, kas dominē valsts teritorijā. Uzņēmumi nespēj pilnvērtīgi attīstīties dažādu faktoru ietekmē.

2.2. Mazo un vidējo uzņēmumu attīstības kavēkļi

Katra diena un katra stunda, ko uzņēmējs pavada kārtējot birokrātiskas procedūras, nevis attīstot savu uzņēmumu, nes zaudējumus – tiek tērēts gan uzņēmēju, gan ierēdņu laiks un tiek zaudēta nauda, ko uzņēmums šajā laika posmā varētu nopelnīt. Attiecīgi valsts – šajā laikā varēja saņemt nodokļu ieņēmumus. Tas nozīmē, ka kavēkļu izskaušanai un uzņēmējdarbības vides uzlabošanai Latvijā jābūt vienai no galvenajām ekonomiskajām prioritātēm.

LR Ekonomikas ministrijas veiktajā pētījumā apkopoja datus par uzņēmēju viedokli par būtiskajiem šķēršļiem uzņēmējdarbībai Latvijā. Tie ir sekojoši:³⁴

³³ Avotiņš V., Birzulis J., Kušners E. Mazā un vidējā biznesa attīstība Latvijā. - Rīga: Sorosa Fonds, 2000,- 21.lpp.

³⁴ Ekonomikas ministrija Administratīvās procedūras un uzņēmējdarbības vide Latvijā 2001. – 2009. gads. – Rīgā: 2009. - 29.lpp.

Pirmkārt, tās ir nodokļu likmes – tās kā kavēkli identificējuši lielākā daļa uzņēmēju. Pie tam arī šī kavēkļa intensitāte novērtēta visaugstāk, kas nozīmē, ka tā ietekmes uz uzņēmējdarbību pakāpe ir izteikti būtiska.

Lai arī Latvijas nodokļu sistēmu varētu vērtēt kā samērā labvēlīgu un tiešo nodokļu likmes ir vienas no zemākajām ES dalībvalstu vidū, Latvijas uzņēmēji norāda, ka lielākoties nodokļu likumus ir grūti saprast un izpildīt bez nodokļu konsultanta palīdzības.

Latvijā aktuāla ir uzņēmēju izvairīšanās no nodokļu maksāšanas, kas tiek panākts ar to, ka tiek sagrozīti un slēpti faktiskie finanšu rādītājus. Šāda izvairīšanās no nodokļu maksāšanas ietekmē gan valsts budžetu, gan arī uzņēmumu konkurētspēju. Uzņēmumam, kas maksā nodokļus, ir grūti konkurēt ar uzņēmumiem, kas tos nemaksā. Viena no lielākajām Latvijas problēmām ir cīņa ar aplokšņu algām, kas izpaužas kā cīņa ar nelegālo nodarbinātību.

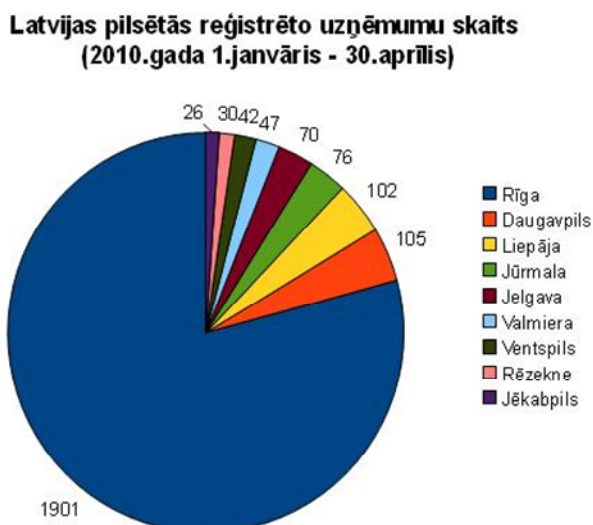
Autore uzskata, ka valsts uzdevumam ir jābūt pirmajos uzņēmuma darbības gados atbalstīt tos, mazinot nodokļu slogu, kā, piemēram, atceļot IIN un sociālā nodokļa maksājumus. Darbinieku sociālās garantijas nodrošinātu valsts, tādejādi tas būtu pozitīvs atbalsts uzņēmuma attīstībai. Jo, piemēram, uzņēmumam būs mazāks nodokļu slogs un līdz ar to tas varēs vairāk līdzekļus ieguldīt uzņēmuma attīstībā, kas savukārt radīs jaunas darba vietas, līdz ar to mazināsies bezdarbs un nenāksies maksāt bezdarbnieku pabalstus.

Tomēr šobrīd Latvijā tiek veiktas nodokļu administrēšanas izmaiņas pasākumi un valdība jau akceptējusi mikrouzņēmumu nodokļu izveidi. Nodokļa būtība būs tāda, ka mikrouzņēmumi, individuālie komersanti, zemnieku vai zvejnieku saimniecības varēs izvēlēties maksāt vienotu nodokli, kura likme būs 20% un ar ko tiks aplikts apgrozījums. Vienotā nodokļa likme būs 20%, ar ko tiks aplikts mikrouzņēmuma gada apgrozījums. Ja uzņēmuma apgrozījums pārsniegs 70 tūkst. Ls, tad summai virs šī limita tiks piemērota nodokļa likme 30%. Šis nodoklis aizstās iedzīvotāju ienākuma nodokli, uzņēmumu ienākuma nodokli, valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas, kā arī uzņēmējdarbības riska nodevu. Plānots, ka šis likums stāsies spēkā jau no 2010. gada 1. jūlija.

Pēc autores domām, šādu nodokļa piemērošanu vajadzētu piemērot arī vidējiem un mazajiem uzņēmumiem, ne tikai mikrouzņēmumiem. Jo autore, intervējot SIA „X” īpašnieku, secināja un arī pats īpašnieks daudzkārt uzsvēra, ka šobrīd ir absurda situācija valstī, kad maksāt algas „aploksnē” ir daudz izdevīgāka, nekā to darīt oficiāli (visu interviju ar SIA „X” īpašnieku skatīt pielikumā, intervijas mērķis ir uzzināt jauna uzņēmēja domas par šī brīža ekonomisko stāvokli Latvijā un uzņēmējdarbības iespējām). Šāds atvieglojums varētu rosināt likumīgu nodokļu maksāšanu, kā arī mazinātu „aploksņu” algas, kas savukārt pozitīvi ietekmētu valsts budžetu.

Otrkārt, viens no kavēkļiem uzņēmējdarbības attīstībai - finanšu resursu pieejamības problēmas. Uzņēmumiem viens no būtiskākajiem šķēršļiem ir finanšu resursu trūkums. Bieži vien ir tā, ka trūkst līdzekļu uzņēmuma pamatkapitālam, kā arī trūkst uzņēmumam līdzekļu apgrozāmajiem līdzekļiem. Mazajiem uzņēmumiem ir grūti piesaistīt finansējumu uzņēmuma attīstībai, kā arī komercbanku izsniegtie kredīti nav tik viegli pieejami – tur nepieciešams nodrošinājuma izvērtēšana, kredītriska analīze, kā arī pārliecība tam, ka jaunais uzņēmums būs dzīvotspējīgs. Kā šīs problēmas tiek risinātas un kādas pastāv finanšu resursu pieejamība – autore ir apskatījusi 3. nodaļā.

Treškārt, kā kavēklis tiek minēts MVU attīstībai - reģionālās atšķirības. Latvijas ekonomisko centru strauja attīstība un tajā pašā laikā stagnācija vai pat regress pārējās teritorijas attīstībā. Tas ir radījis atšķirību palielināšanos starp pilsētām un lauku teritorijām, kā arī starp valsts centrālo daļu un perifēriju. Integrēta lauku teritoriju attīstība ir nepieciešams priekšnosacījums līdzsvarotai valsts attīstībai. Kā redzams, Latvijā patiešām vērojamas diezgan lielas reģionālās atšķirības. Rīgā un Rīgas rajonā reģistrēto individuālo komersantu, kas arī pieder pie MVU, skaits ir lielāks nekā citos Latvijas reģionos (2. 3.att)³⁵

2. 3.att. Latvijas pilsētās reģistrēto uzņēmumu skaits 2010. gada I. ceturksnī

³⁵ <http://www.lursoft.lv/lursoft-statistika/>

No visiem 2010. gadā dibinātajiem uzņēmumiem 1901 jeb 56,52% reģistrēti Rīgā, savukārt pārējās lielākajās pilsētās – 14,81%. Vienlīdz aktīvi uzņēmumi tiek dibināti gan Liepājā, gan Daugavpilī, kur reģistrēti attiecīgi 102 un 105 jauni komersanti. Būtiski mazāks jaunreģistrēto uzņēmumu skaits ir Rēzeknē un Jēkabpilī, kur vidēji ir mēnesi tiek reģistrētas 7 jaunas komercsabiedrības.

Četrpadsmit Latvijas novados šī gada pirmajos četros mēnešos reģistrēto uzņēmumu skaits pārsniedz 20, savukārt īpaši aktīvi iedzīvotāji ir Ogres (reģistrēts 61 jauns uzņēmums), Mārupes (59), Ķekavas (50), Salaspils (46) un Siguldas (39) novados.

Autore uzskata, ka tas liecina par to, ka lielāka uzņēmējdarbības aktivitāte koncentrējas Latvijas galvaspilsētā. Jaunajiem komersantiem Rīga šķiet piemērotāka vieta, kur uzsākt biznesu, no kā, savukārt, cieš Latvijas pārējie reģioni, it sevišķi Latgale.

Šī problēma ir skaidrojama ar to, ka lauku ekonomika ir pārāk lielā atkarībā no lauksaimniecības, pašas šīs nozares attīstības problēmas, kā arī lauku infrastruktūras nepietiekamā piemērotība citu tautsaimniecības nozaru attīstībai un aktīvo cilvēku sociālo vajadzību apmierināšanai, iedzīvotāju novecošanās - lauku attīstības problēmu stūrakmeņi.³⁶

Tas nozīmē, ka jāmeklē risinājumu finansēšanas iespējām, kas veicinātu - uzņēmējdarbības attīstību, lauku teritoriālu pārstrukturēšanu. Jāda viss nepieciešamais, lai padarītu lauku teritorijas pievilcīgas gan uzņēmējdarbības sākšanai, gan arī mājsaimniecībai. Ir jāsakārto lauku vidi un jācenšas attīstīt dabas resursu izmantojošo nozaru attīstība. Tomēr ir jāuzsver, ka šī te problēma ir skaidrojama arī ar demogrāfisko situāciju, jo daudz jaunu cilvēku pamet laukus un dodas uz pilsētu darba meklējumos, kā arī paliek tur un uzsāk savas uzņēmējdarbības gaitas pilsētas teritorijās. Kā arī to, ka dzīves līmenis pilsētās ir daudz augstāks, tāpēc potenciālie uzņēmēji, izglītoti cilvēki, pārceļas uz dzīvi pilsētā.

Autore uzskata, ka pastāv divas iespējas kā šo problēmu risināt. Pirmais risinājums būtu – lauku iedzīvotāju izglītošana, apmācība. Lai tie spētu būt kompetenti uzņēmējdarbībā un spētu veicināt uzņēmējdarbības uzsākšanu lauku teritorijā. Savukārt otrs risinājums būtu finansu pieejamība, kas veicinātu konkrētās nozares efektivitāti.

Kā, piemēram, Latgales reģionā ir laba satiksme ar lieliem centriem kaimiņvalstīs. Latgali šķērso reģiona ekonomiskajai attīstībai nozīmīgi transporta tīkli – valsts galvenās automaģistrāles un dzelzceļa līnijas, kas dod iespējas veidot sadarbības saiknes rietumu –

³⁶ Sandris Ancāns, B. Rivža Organizāciju un institūciju attieksme pret lauku attīstību: Latvijas nacionālais ziņojums. – Jelgava: 2000, - 4.lpp.

austrumu un ziemeļu – dienvidu virzienos. Savukārt ekoloģiski tīrā vide, daudzveidīgie dabas resursi un kultūrvēsturiskais mantojums varētu veicināt tūrisma attīstību.

Savukārt, Vidzemes reģionu šķērso starptautiskas nozīmes autoceļi, kas savieno reģionu ar Igauniju un Krieviju. Līdz ar to, atbalstot tranzīta infrastruktūru, ir iespējams aktivizēt uzņēmējdarbību reģionā. Taču Zemgales reģiona attīstības potenciālu veido Latvijas Lauksaimniecības universitātes zinātniskais un pētnieciskais potenciāls, kā arī Latvijā auglīgākā lauksaimniecībā izmantojamā zeme. Šajā reģionā vajadzētu apzināt industriālās teritorijas un platības uzņēmējdarbības attīstībai, kā arī veicināt lauksaimniecību.

Autore uzskata, ka reģionālās attīstības veicināšanai ir būtiski nodrošināt sociālās un ekonomiskās attīstības līmeņu sabalansēšanu atsevišķās valsts teritorijās, efektīvi izmantojot tajās pieejamos resursus izaugsmes sekmēšanai. Tāpat arī izmantojot teritoriju attīstības īpatnības, pieejamos resursus, ir iespējams panākt investīciju atdevi, tādējādi nodrošinot iedzīvotājiem kvalitatīvus dzīves apstākļus, kā arī izaugsmes attīstību, neatkarīgi no tā, kādā teritorijā atrodas.

2007.-2013. gadu atbalstu programmu ietvaros tieši Latgales reģiona uzņēmēji ir izdevīgākā situācijā ES fondu līdzfinansējuma piesaistē, jo reģionā ir liels īpaši atbalstāmo teritoriju skaits. Tas ļauj gan pretendēt uz programmām ražošanas infrastruktūras attīstībai, gan saņemt augstāku vērtējumu projektu izvērtēšanā. Tomēr ļoti bieži ir gadījumi, kad uzņēmēji ražošanas modernizācijas projektus īsteno bez ES fondu atbalsta, jo tādējādi tiek taupīts naudas izteiksmē nenovērtējamais laika faktors. Lielākā daļa uzņēmēju realizēto inovāciju projektu ir saistīti ar jaunu ražošanas pamatlīdzekļu iegādi, kas ne tikai uzlabo produkcijas/pakalpojuma kvalitāti, bet būtiski samazina ražošanas izmaksas un nodarbināto skaitu. Lielākais šķērslis modernu tehnoloģiju ieviešanā ir augsti kvalificēta darbaspēka trūkums. Šī problēma tiek risināta galvenokārt divos veidos - izglītojot darbiniekus par uzņēmuma līdzekļiem vai ar augstāku atalgojuma pārvilinošā darbaspēku no citiem uzņēmumiem³⁷

Ceturtkārt, kā viens no uzņēmējdarbības attīstības kavēkļiem, tiek minēts uzņēmumu reģistrēšanās process. Latvijā uzņēmumu reģistrēšana prasa 5 procedūras, 16 dienas (no kurām vidēji 10 dienas prasa PVN maksātāja reģistrācija VID), tādējādi uzņēmumu reģistrēšanas ziņā kopumā Latvija ir 13. vietā starp visām Eiropas Savienības valstīm.³⁸

³⁷ www.hipo.lv/ufiles/File/Citi/Klientuzurnals.pdf

³⁸ SIA Animus Account Latvijas uzņēmējdarbības vides izvērtējuma un reformu ziņojums. – Rīga: 2009, - 13pp.

Šie rādītāji liecina par to, ka jaunie uzņēmēji tiek apgrūtināti un šis process ir ilglaicīgs, tāpēc autore uzskata, ka ir nepieciešams veikt reformas uzņēmumu reģistrēšanā. Par piemēru var ņemt kaimiņvalsti Igauniju, kura ar labiem rezultātiem veica reformas uzņēmumu reģistrēšanas. To rezultātā no 1998. – 2008.gadam uzņēmumu skaits Igaunijā pieaudzis par 130% un reģistrācijas laiks samazinājies no 72 dienām 2000.gadā līdz 1 dienai 2010. gadam. Reformas rosināja Igaunijas Tieslietu ministrijas (TM) uzstādījums palielināt „tiesiskumu” un „kārtību” uzņēmumu reģistrēšanā.

Autore uzskata, ka ir nepieciešams Latvijā ieviest vienu saskares punktu sistēmā, kas tiek deleģēta vienai institūcijai, kura to veic un citu institūciju uzdevumā, savstarpēji, drošā, elektroniskā režīmā apmainoties ar datiem.

Piektkārt, uzņēmējdarbības pozitīvai attīstībai trūkst cilvēkresursu trūkums un to kvalifikācijas trūkums. Šī problēma rada problēmas personāla izvēlē, jaunu uzņēmumu vadības metožu ieviešanā, kā arī nenodrošina kvalitatīvu precī vai pakalpojumu.

Pēc autores domām, šis fakts skaidrojams ar lielā darbaspēka izplūšanu no Latvijas teritorijas uz citām zemēm jeb emigrācija. Vairums kvalificētu darbinieku dodas strādāt uz citām valstīm, kur viņi saņem attiecīgi lielāku darba samaksu. Tas ir galvenais virzītājspēks – lielākas darba algas. Latvijā pēdējo piecu gadu laikā ir ievērojami palielinājušies starpvalstu ilgtermiņa migrācijas tempi³⁹, liecinot par teritorijas nepievilcību un iedzīvotāju neapmierinātību ar dzīves kvalitāti. 2009.gada pirmajā ceturksnī izbraukušo skaits jau sasniedza 1,2 tūkstošus cilvēku.

Tomēr pastāv arī citi faktori brīvā darbaspēka aizplūšanai: zemi ienākumi, sarežģījumi personiskajā, profesionālajā dzīvē, slikti darba apstākļi, iespēju trūkums, vāji atbalsta tīkli valstiskā, kā arī tas, ka Latvijas iedzīvotājiem netiek piedāvāta visaptveroša valsts attīstības vīzija, līdz ar to trūkst pārliecības, ka dzīves kvalitāte Latvijā uzlabosies.⁴⁰

Tas nozīmē, ka Latvijā ir nepieciešams sakārtot uzņēmējdarbības vidi, kas veicinātu iedzīvotāju motivāciju saimnieciskām darbībām, jāveicina uzņēmumu informācija par darba iespējām uzņēmumā.

Dažāda cita veida šķēršļus kā būtiskākos uzņēmējdarbībai Latvijā minēja tikai atsevišķi uzņēmēji – kopējais tos minējušo īpatsvars ir niecīgs (nepārsniedz 1 %), tādēļ šo šķēršļu statistiskā nozīmība jāvērtē kā nebūtiska.

³⁹ Saskaņā ar CSP datiem laika periodā no 2004. līdz 2008.gadam no Latvijas emigrējuši 21,1 tūkstoši cilvēku, t.sk. 2008.gadā - 6,4 tūkstoši cilvēku, kas ir par 2,2 tūkstošiem vairāk nekā 2007.gadā.

⁴⁰ Baranceva B Latvijas aktīvā darbaspēka aizplūdes problēmas, tās iemesli un iespējamie risinājumi, - Rīga, 2007, - 1.lpp

Par lielu daļu no apsekotajiem kavēkļiem uzņēmēji apgalvoja, ka problēmas salīdzinājumā ar situāciju pirms trim gadiem (2007) izplatījušās un padziļinājušās, kas skaidrojams ar to, ka pasaules ekonomikas un finanšu krīze ir pastiprinājusies pēdējo gadu laikā.

2.3. Mazo un vidējo uzņēmumu atbalstošas programmas un fondi

Vispārējas tautsaimniecības attīstības un iedzīvotāju labklājības pieauguma kontekstā nepārvērtējama nozīme ir tam, cik Latvijas uzņēmumi, tai skaitā, MVU ir konkurētspējīgi ES kopējā tirgū. MVU valsts atbalsta politikas prioritārās darbības mērķis ir nodrošināt valsts ekonomisko attīstību un MVU spēju izturēt konkurenci ES iekšējā tirgū, radot vidi MVU veidošanai un to darbības attīstībai.

Mazajam biznesam bieži vien ir grūti orientēties mainīgajos tirgus apstākļos. Tādēļ nepieciešams aktīvs valdības atbalsts, kas veicinātu šo uzņēmumu dzīvotspējas un konkurētspējas palielināšanos, radot priekšnoteikumus uzņēmumu izaugsmei, to īpašnieku un darbinieku iespēju paplašināšanai nākotnē, tādējādi nodrošinot ekonomisko stabilitāti un tautsaimniecības attīstību.

Mazo un vidējo uzņēmumu attīstības politika, kas pamatā vērsta uz uzņēmējdarbības aktivitātes un iniciatīvas palielināšanu, kā arī MVU konkurētspējas celšanu, gan ES dalībvalstīs, gan vairumā citu attīstīto valstu – ir neatņemama ekonomiskās un sociālās politikas sastāvdaļa, jo tā stimulē gan ekonomisko izaugsmi, gan arī palīdz risināt daudzas sociālās problēmas (ienākumu nevienlīdzīga sadale, bezdarbs, sabiedrības aktivitāte valsts ekonomiskajos procesos u.c.)⁴¹

Latvijā darbojas daudzas programmas un fondi, kas piedāvā konsultatīvu materiāli tehnisku un finansiālu atbalstu uzņēmējiem, tomēr, autore uzskata, ka valdības īstenotie atbalsta pasākumi lielāko daļu uzņēmumu nav ietekmējuši, jo lielākā daļa uzņēmēju īsti nav informēti par to, kā šie pasākumi tiek praktizēti un īstenoti. Tāpēc daudzi fondi ir ieinteresēti, lai par viņu darbību arvien vairāk tiktu ieinteresētu uzņēmumi, jo tāds jau ir viņu pastāvēšanas mērķis – palīdzēt uzņēmējiem – gan tie, kas jau ir procesā, gan tiem, kas tikko sākuši savu uzņēmējdarbību.

Lai pilnveidotu valsts uzņēmējdarbības un, it īpaši, MVU atbalsta politiku atbilstoši ES valstu labākajai praksei, Latvija piedalījās un piedalās ES MVU atbalsta pasākumos. 2002.gada 23. aprīlī, līdz ar citām ES kandidātvalstīm parakstot Mariboras Deklarāciju Slovēnijā, Latvija pievienojās Mazo uzņēmumu Eiropas hartai (Harta). Tā ir viens no svarīgākajiem ES

⁴¹ Forands I. Stratēģija, Kvalitāte. – Rīga: BC Turība, 1999.- 37. lpp.

² LR Ekonomikas ministrija Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību- Rīga: 2007. – 123.lpp.

politiskajiem dokumentiem Lisabonas mērķa sasniegšanā un atzīst mazo uzņēmumu lielo lomu konkurencspējas, inovāciju un nodarbinātības jomu attīstībā, noradot, ka tie ir sociālās un vietējas integrācijas Eiropas virzītājspēks un tautsaimniecības izaugsmes pamats. Pievienojoties Hartai, Latvija ir apņēmus strādāt saskaņā ar 10 sekojošiem tās darbības virzieniem:⁴²

1. Izglītība un uzņēmējdarbības mācības;
2. Lētāks un ātrāks uzņēmuma dibināšanas sākums;
3. Labāka likumdošana un regulēšana;
4. Prasmju pieejamība, mācības un konsultācijas visas dzīves garumā mazo uzņēmumu vajadzībām;
5. Interneta pieejamības uzlabošana;
6. Vairāk guvumu no kopējā tirgus, arī mazo uzņēmumu attīstībai būtiski svarīgās jomās kā elektroniskā komercija, telekomunikācijas, labiekārtošana, sabiedriskā apgāde un pārrobežu samaksas sistēmas,
7. Aplikšana ar nodokļiem, lai veicinātu uzņēmējdarbības uzsākšanu, paplašināšanos un darba vietu radīšanu, kā arī jaunu mazo uzņēmumu rašanos un pēctecību tajos; un finanšu jautājumi, lai uzlabotu mazo uzņēmumu piekļuvi finanšu resursiem;
8. Stiprināt mazo uzņēmumu tehnoloģisko kapacitāti;
9. Veiksmīgi e-uzņēmējdarbības piemēri un atbalsts augstākās klases mazajiem uzņēmumiem;
10. Attīstīt spēcīgāku, efektīvāku mazo uzņēmumu interešu pārstāvēcību ES un nacionālajā līmenī.

Hartā noteikti mazo uzņēmumu atbalsta principi, kuru izpilde tiks nodrošināta ar līdzdalību Eiropas Savienības uzņēmumu un uzņēmējdarbības daudzgadējā programmās, īpaši mazajiem un vidējiem uzņēmumiem (daudzgadējā programma). 2002.gada 3.septembrī Ministru kabinets akceptēja ES Komisijas sagatavoto Memorandu par dalību šajā programmā.

Hartā kā iniciatīvas mērķis tiešā veidā ir saistāms ar Lisabonas stratēģijas mērķi - izveidot Eiropu, tai skaitā arī Latviju, par pasaules konkurētspējīgāko un dinamiskāko uz zināšanām balstīto ekonomiku, kas demonstrē ilgtspējīgu ekonomisko attīstību, nodrošina vairāk un labākas darbavietas, kā arī lielāku sociālo saliedētību. Šīs iniciatīvas attīstīšanai tika paredzēts balstīties uz informācijas apmaiņu starp dalībvalstīm, pievēršot uzmanību labākas prakses paraugiem.

Tas nozīmē, ka ar šīs Hartas palīdzību valstī tiek veicināti un stimulēti jauniešu uzņēmējdarbības centieni, tiek izveidotas atbilstošas mācību sistēmas mazo uzņēmumu

vadītājiem. Kā arī svarīgi ir tas, ka MVU tikt arī atbrīvoti no noteiktām regulatīvajām prasībām šajā sakarā Harta cenšas panākt to, jāvienkāršo konkurences likumdošana, lai samazinātu atbilstības kritēriju nastu mazajiem uzņēmumiem, nodrošināt atbilstošu, mazo uzņēmumu vajadzībām pielāgotu zināšanu un iemaņu sniegšanu, kā arī pastāvīgas konsultācijas un kvalifikācijas celšanas kursus, ko papildinātu uzņēmumos notiekošo apmācību kursu cikli. Harta rūpējas par to, lai mazajiem uzņēmumiem ir visas iespējas piekļūt jauniem tirgiem un konkurēt uz līdzvērtīgu noteikumu pamata. Kā arī viens no uzdevumiem, ir uzlabot MVU finansu pieejamību, kas ir ļoti svarīgs atbalsts uzņēmumiem. Sajā sakarā tiek veikti pasākumi, kas saistās ar informācijas tīklus un pakalpojumu pieejamību, nodrošinātu ES mēroga pieejamību konsultācijām un atbalstam no padomdevējiem un “biznesa eņģeļiem”, izmantojot interneta mājas lapas.

Saskaņā ar Mazo uzņēmumu Eiropas hartu Latvijā tiek īstenotas vairākas pamatnostādnes, kas paredz realizēt valstī politiku, kas balstīta uz attīstītu valstu labās prakses. Viena no pamatnostādnēm ir 2004. gada 27. janvārī Ministra kabineta apstiprinātās Latvijas Mazo un vidējo uzņēmumu attīstības politikas pamatnostādnes, kurās ir formulēti valdības rīcības pamatprincipi, ilgtermiņa mērķi un apakšmērķi, kā arī galvenie rīcības virzieni MVU attīstības politikas jomā. Pamatnostādņu mērķis ir nodrošināt uzņēmējdarbības veikšanai labvēlīgas vides sekmēšanu, stimulēt uzņēmēju iniciatīvu un mazināt vispārējo risku, novērst uzņēmējdarbības šķēršļus, sekmēt finanšu sistēmas un kapitāla tirgus stabilitāti un efektivitāti, lai veicinātu uzņēmumu konkurētspēju tirgū.

Ministru kabinets 2007. gada 28. jūnijā ir apstiprinājis Ekonomikas ministrijas izstrādāto Uzņēmējdarbības konkurētspējas veicināšanas un inovāciju programmu 2007.-2013. gadam. Programma aptver uzņēmējdarbības konkurētspējas veicināšanas, inovatīvās darbības un rūpniecības attīstības uzstādījumus un rīcības politiku, aprakstot konkurētspējas sekmēšanas, kā arī inovāciju un rūpniecības attīstības vīziju 7 gadiem. Programmas galvenie mērķi ir nodrošināt labvēlīgus nosacījumus komercdarbības attīstībai, veicināt Nacionālās inovāciju sistēmas kapacitātes un efektivitātes palielināšanos, panākt būtisku konkurētspējas un produktivitātes pieaugumu rūpniecībā, sekmējot augstas pievienotas vērtības produktu ražošanas apjomu pieaugumu. Programmā definēti konkrēti veicamie pasākumi uzņēmējdarbības vides pilnveidošanai, finanšu pieejamības sekmēšanai, jaunu uzņēmējdarbības iniciatīvu attīstībai un to konkurētspējas veicināšanai, sabiedrības izpratnes sekmēšanai par inovāciju lomu konkurētspējas veicināšanā, rūpniecības, izglītības un zinātnes sektoru sadarbības sekmēšanai, zināšanu pārnesei un komercializācijai, kā arī rūpniecības nozaru attīstības veicināšanai un produktivitātes paaugstināšanai.

2007. – 2013. gadā valsts plāno inovāciju un uzņēmējdarbības finansēšanai izmantojot trīs ES fondus:⁴³

◆ Eiropas Reģionālās attīstības fonds (ERAF) atbalsta attīstības un dzīves līmeņa atšķirību mazināšanu reģionos. ERAF ir izveidots, lai palīdzētu izlīdzināt galvenās reģionāls nelīdzsvarotības Kopienas ietvaros, piedaloties atpalikušo reģionu attīstības veicināšanā un strukturālā izlīdzināšanā, kā arī to industriālo reģionu konversijā, kuru ekonomiskais stāvoklis pasliktinās.

ERAF tika izveidots 1975. gadā. Šī fonda ietvaros palīdzība tiek sniegta mazāk attīstītajiem reģioniem, galvenokārt koncentrējoties uz produktīvām investīcijām, infrastruktūras uzlabošanu un vienotā tirgus attīstību. ERAF piešķirums Latvijai 2007.-2013.g. plānošanas periodā ir EUR 2,4 mljrd. jeb 53,86% no kopējā ES fondu finansējuma.

Autore uzskata, ka šī fonda izmantošana paver lielākas iespējas biznesa vides sakārtošanai un konkurētspējas paaugstināšanai, kā arī tūrisma un kultūras mantojuma saglabāšanā. Redzams, ka vairāk kā puse no fondu finansējuma tika piešķirta Latvijai, kas nozīmē, ka veicamas būtiskas pārmaiņas infrastruktūras uzlabošanā.

◆ Eiropas Sociālais fonds (ESF)

ESF ir izveidots, lai izskaustu visa veida diskrimināciju un nevienlīdzību darba tirgū, kā arī attīstītu cilvēkresursus, sekmētu informācijas sabiedrības izveidi. Ar ESF atbalstu tiek īstenota Eiropas Nodarbinātības stratēģijas ieviešana, ikgadējo nodarbinātības vadlīniju un nacionālo rīcības plānu izstrāde. ESF piešķirums Latvijai 2007.-2013.g. plānošanas periodā ir EUR 551 milj. (550 653 717) jeb 12,15% no kopējā ES fondu finansējuma.

Pēc autores domām, šī fonda piesaiste ir liels atbalsts vietējās nodarbinātības attīstībai, līdztiesības nodrošināšanai starp sievietēm un vīriešiem nodarbinātības jomā, kā arī vienlīdzīgu darba tirgus piekļuves iespēju veicināšanai visiem, īpaši pievēršoties sociālās atstumtības riska grupām. Šis fonds paredz konsultācijas jauniešiem, kas ir būtisks faktors – informācijas pieejamība.

◆ Kohēzijas fonds (KF)

KF ir viens no Eiropas Savienības reģionālās politikas finanšu instrumentiem, kura mērķis ir izlīdzināt valstu starpā pastāvošās ekonomiskās un sociālās atšķirības. Kohēzijas fonds ir izveidots, lai finansētu liela mēroga infrastruktūras attīstības pasākumus (projektus) vides aizsardzības un transporta jomā. Fonds sniedz finansiālu ieguldījumu projektiem, lai sasniegtu

⁴³ Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra Inovatīvās darbības pamatelementi. - Rīga: SIA Tipogrāfija Pērse, 2007, - 156.lpp.

ES noteiktos mērķus vides un transporta jomās, īstenotu ES politikas un sasniegtu direktīvās noteiktās prasības. ietvaros ir atvēlēti EUR 347,41 miljardi.

Saskaņā ar ES Ministru Padomes lēmumu par ES daudzgadu finanšu ietvaru 2007.-2013.gadam, Latvija Kohēzijas politikas mērķu īstenošanai saņēmusi EUR 4,62 mljrd., no kuriem 4,53 mljrd. konverģences mērķu īstenošanai ar ES fondu (ERAF, ESF un KF) starpniecību un EUR 90 miljoni teritoriālās sadarbības mērķu ieviešanai

Lai nodrošinātu tuvināšanos Eiropas Savienības vidējiem labklājības rādītājiem, ES struktūrfondu 2007. - 2013. gada plānošanas periodā tiks sniegts atbalsts inovācijas, zinātnes un uzņēmējdarbības attīstībai, veicinot pētniecību, attīstību un tehnoloģijas pārnesi, sekmējot praktiskas ievirzes pētījumus, atbalstot jaunu uzņēmumu veidošanos un atvieglojot finanšu resursu pieejamību.

Autore uzskata, ka straujāks inovācijas process MVU nosaka lielāku darba motivāciju, kā arī relatīvi samazina darba samaksas. Tas ir stimuls mērķtiecīgākai orientācijai uz gala rezultātu, kas tādejādi sniedz augstāku darba efektivitāti. Šie procesi sniedz MVU spēju ātrāk pielāgoties tirgus izmaiņām, kā arī spēja uzņemties augstāku riska pakāpi.

Ar Uzņēmējdarbības konkurētspējas veicināšanas un inovāciju programmu 2007.-2013. gadam un augšā minētajiem ES fondu palīdzību jau apstiprināti dažādi uzdevumi, kuri paredz vienkāršotu nodokļu administrēšanu, kā arī muitas nodokļu administrēšanu. Šādi pasākumi pēc autores domām veicina MVU augšupeju.

Tomēr, lai īpaši atbalstītu mikrouzņēmumus Ministru kabinets 2009. gada 30. oktobrī apstiprināja Konceptiju par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem, kuras mērķi ir samazināt mikrouzņēmumu komercdarbības uzsākšanas izmaksas, ieviest mikrouzņēmumiem draudzīgu nodokļu politiku. panākt, ka mikrouzņēmējs pats ir spējīgs kārtot grāmatvedību, nodrošināt finanšu pieejamību mikrouzņēmumiem un nodrošināt pilnvērtīgu nodrošināt pilnvērtīgas informācijas pieejamību mikrouzņēmumiem.

Ar šī atbalsta pasākumu palīdzību paredzams, ka no 2010. gada 1.jūlija stāsies spēkā likums, ka mikrouzņēmumi, individuālie komersanti, zemnieku vai zvejnieku saimniecības varēs izvēlēties maksāt vienotu nodokli, kura likme būs 20% un ar ko tiks aplikts apgrozījums. Vienotā nodokļa likme būs 20%, ar ko tiks aplikts mikrouzņēmuma gada apgrozījums. Ja uzņēmuma apgrozījums pārsniegs 70 tūkst. Ls, tad summai virs šī limita tiks piemērota nodokļa likme 30% Šis nodoklis aizstās iedzīvotāju ienākuma nodokli, uzņēmumu ienākuma nodokli, valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas, kā arī uzņēmējdarbības riska nodevu.

Tomēr autore uzskata, ka šis atbalsts nepieciešams ne tikai mikrouzņēmumiem, bet arī mazajiem/lielajiem. Jo šiem uzņēmumiem arī nepieciešams atbalsts nodokļu sloga samazināšanā,

lai mazinātu šajos uzņēmumos „aplokšņu algas”, kā arī atbrīvotu lielos uzņēmumus no tiem neraksturīgajām funkciju veikšanām, respektīvi, lai spētu arī šie uzņēmumi pilnvērtīgi attīstīties un pilnveidoties lielākos izmēros pakalpojumu sniegšanā vai preču ražošanā, nesatraucoties par laikā nenomaksātiem nodokļiem vai finansu trūkuma pieejamību tiem.

Kopumā vērtējot pasākumu, kas ir domāti MVU attīstībai, galvenais trūkums ir to izolētība un savstarpējā sadrumstalotība, koordinācijas un finansējuma trūkumu. Atbalsta programmas ir visai maz saistītas ar pašvaldību uzņēmējdarbības un nodarbinātības veicināšanas programmā, jo bez vietējas varas aktīva MVU atbalsta sasniegt nacionālajā programmā noteiktos mērķus būs tikpat kā neiespējami. Tomēr pašvaldību ieguldījums ir neliels, ko nosaka to ierobežotie resursi un un ilgtermiņa ieinteresētības trūkums. Vidusmēra pašvaldības budžeta struktūrā pat līdz 50 – 70 % no kopējiem budžeta ieņēmumiem veido ieskatījumu no pašvaldību izlīdzināšanas fonda un no valsts budžeta dažādu mērķu dotāciju un subsīdiju veidā. Tas nozīmē, ka pašvaldību budžeti ir nestabili un grūti prognozējami. Pašvaldībām pieejamie uzņēmējdarbības atbalsta instrumenti ir ierobežoti.⁴⁴

Autore secina, ka MVU skaita pieaugumu un izaugsmi ietekmē tirgus iespējas, uzņēmējdarbības vides izmaiņas, kā arī privātā uzņēmuma iniciatīva, kas sekmē jaunu uzņēmumu izveidošanu un kapitāla pieejamība uzņēmējdarbības sākuma stadijā. Kā arī svarīgi iesmelsi, kas ietekmē MVU attīstību ir atbilstoša infrastruktūra un ražošanas telpu pieejamība un, protams, izglītības sistēmas kvalitāte.

Kopumā var secināt, ka MVU uzņēmumos nav pietiekama darbinieku izaugsmes iespējas, neveidojas laba, jaunradi veicinoša vide un konkurence, bet ir lielas iespējas pielāgošanās uzvedības tipa attīstībai, kas būtiski bremzē pārmaiņas kā progresā faktora veicinātāju. MVU nav finansiāli pa spēkam ar inovāciju attīstīšanu, kā rezultātā, tie kļūst nepievilcīgi investoriem. Pasaules praksē sevi ir apliecinājusi līdzsvarotība starp mazajiem, vidējiem un lielajiem uzņēmumiem, kuru starpā valda pakārtotības princips. Savukārt Eiropas Komisija, izskatot un izvērtējot Latvijas situāciju, secināja, ka Latvijai ir grūtības saskaroties ar konkurenci – ir uzņēmumu cīņa par patērētāja maksāspējīga pieprasījuma ierobežotu apjomu, kurā uzņēmumu sacenšas savā starpā viņiem pieejamā tirgus segmentā.⁴⁵

Lai uzturētu augstus izaugsmes tempus arī Latvijā ir jānodrošina stabila makroekonomiskā vide un jāīsteno strukturālās reformas produktivitātes un ekonomiskās aktivitātes pieauguma nodrošināšanai, uzņēmējdarbības vides, darbaspēka un izglītības

⁴⁴ Avotiņš V., Birzulis J., Kušners E. Mazā un vidējā biznesa attīstība Latvijā. - Rīga: LAA, 1998. - 13.lpp

⁴⁵ Baranovskis N. Uzņēmējdarbības organizēšanas teorija. – Rīga: RTU, 2005, - 27.lpp

uzlabošanai. Tā, piemēram, lai veidotu uzņēmējdarbībai labvēlīgus nosacījumus un sekmētu iekšējā tirgus funkcionēšanu, pirmkārt, jāsamazina likumdošanas slogs uzņēmējdarbībai, veicinot likumdošanas procesa vienkāršošanu, skaidrību, savstarpējo saskaņotību un caurspīdīgumu. Jānodrošina ES iniciatīvas par "labāku regulējumu" ieviešanu Latvijā, kā arī administratīvi teritoriālā reforma ir jāīsteno, turklāt īpaša uzmanība jāpievērš mazāk attīstītu reģionu attīstības stimulēšanai. Struktūrfondu un Kohēzijas fonda kvalitatīvākai un efektīvākai apguvei jāpilnveido ES atbalsta ieviešanas sistēma, vienkāršojot procedūras ES fondu līdzekļu piešķiršanas un izlietošanas kontrolei.

3. MAZO UN VIDĒJO UZŅĒMUMU FINANSĒŠANAS INSTRUMENTI

3.1. Mazo un vidējo uzņēmumu finansēšana ar valsts sektora atbalstu

Iepriekšējā nodaļā, t.i., pie MVU attīstības kavēkļiem, autore rakstīja, ka viena no lielākajām problēmām ir finansu pieejamība un finansu piesaiste uzņēmumam. Tādēļ šajā nodaļā autore apskatīs iespējamus finanšu instrumentus, kas varētu veicināt MVU attīstību.

Ņemot vērā MVU nozīmīgumu Latvijā, tās tautsaimniecībā, tad svarīgi ir apzināt domu, ka šo te uzņēmumu attīstība un izaugsmes spējas veicinās valsts labklājību. Tāpēc ir svarīgi atbalstīt, izstrādāt programmas to finansu iespējām. Izsvērt, kurā nozarē visvairāk nepieciešams valsts atbalsts un kurās nozarēs nepieciešami papildus līdzekļi.

Latvijā ir izstrādāta finanšu pieejamības sekmēšana 2007. – 2013. gadam ar. Tā galvenie rīcības virzieni:⁴⁶

- 1) Izsniegt aizdevumus komercdarbības uzsācējiem ERAF līdzfinansētās Komercdarbības uzsācēju kreditēšanas programmas ietvaros. Izsniegto aizdevumu skaits 2007.g. 1.janvārī bija 3,4 milj. Ls; 2008.g.1. janvārī - 14,3 milj. Ls un uz programmas darbības beigām 2008.g. augustu - 20.6 milj.Ls. Šīs programmas ietvaros tika atbalstīti 200 komercdarbības projekti. Programmas darbības laiks bija 2007.-2008. gads, programma tiek finansēta no Hipotēku bankas, valsts un ES Eiropas Reģionālā attīstības fonda (ERAF) līdzekļiem.

Lai gan programmas realizācija šobrīd ir noslēgusies, taču atbilstoši programmas nosacījumiem kreditēšana turpināsies no aizņēmēju atmaksātajiem līdzekļiem. Tā kā aizņēmēji atmaksā aizdevumus pakāpeniski, šobrīd atmaksāto līdzekļu apjoms ir neliels, un ALTUM turpina kreditēšanu ierobežotā apmērā.⁴⁷

- 2) Atvieglota MVK pieeja riska kapitālam, veicinātas riska kapitāla investīcijas MVU. 2007 g. tika veiktas 25 riska kapitāla investīcijas, savukārt, 2008.g. – 30 riska kapitāla investīcijas. Šīs programmas darbības laiks bija 2007.-2008. gads un atbildīgā institūcija bija LGA;
- 3) Garantiju sistēmas attīstība, nodrošinot aizdevumu un līzinga garantiju atbalsta mehānisma pilnveidošanu, izstrādājot portfeļa garantiju mehānismu, kuras ietvaros 2007.g. izsniegtas garantijas 5,6 milj.Ls apmērā, savukārt 2008.g. izsniegto garantiju

⁴⁶ LR Ekonomikas ministrija Komercdarbības konkurētspējas un inovācijas veicināšanas programma 2007.- 2010. gadam. – Rīga: 2007. - 17 lpp.

⁴⁷ www.altum.lv/public

skaits sasniedza 6,1 milj.Ls apmērā. Programmas laika posms no 2007.-2008.gadam. Atbildīgā institūcija LGA.

- 4) Atvieglota MVK pieeja riska kapitālam, veicināta riska kapitāla investīcijas. Laika posmā no 2008.-2013.gadam paredzēts veikt 150 riska kapitāla investīcijas. Programmas laika posms no 2007.-2013. g, atbildīgā institūcija LGA;

Tātad var secināt, ka liels atbalsts tika realizēts ar riska kapitāla investīcijām. Pozitīvi ir tas, ka uzņēmēji riska kapitāla investīcijas var piesaistīt jebkurā uzņēmuma stadijā.

Riska kapitāla investīcijām ir vairākas priekšrocības salīdzinājumā ar banku piedāvātajiem kredītiem.

Riska kapitāla investīcijas	Bankas aizdevums
Vidēja un ilgtermiņa	Īstermiņa un ilgtermiņa
Nav ķīlas, investors kļūst par Jūsu biznesa partneri, iegūstot īpašumā kapitāldaļas.	Nepieciešams nodrošinājums ķīlas veidā.
Nav atmaksas grafika un procentu maksājumu. Investors ir orientēts uz uzņēmuma vērtības pieaugumu.	Nepieciešama stabila naudas plūsma. Regulāri procentu un pamatsummas maksājumi neatkarīgi no saimnieciskās darbības.
Nostiprina bilanci, uzlabojot pašu kapitāla attiecību pret saistībām. Dod iespēju piesaistīt papildus aizņēmumus.	Labs finanšu līdzekļu avots, ja uzņēmumam ir stabila naudas plūsma un laba pašu kapitāla attiecība pret saistībām.
Pretendē uz peļņas daļu veiksmīgas darbības gadījumā.	Nepretendē uz papildus samaksu veiksmes gadījumā.
Katra investīcija ir īpaša, uzņēmuma analīze un lēmuma pieņemšana prasa vairāk laika.	Ātrāka lēmuma pieņemšana.
Meklē uzņēmumus ar straujas izaugsmes potenciālu, gatavi uzņemties lielāku risku.	Priekšroka stabiliem uzņēmumiem ar zemu risku.
Līdzdalība uzņēmuma pārvaldē.	Nepiedalās uzņēmuma pārvaldē.
Neveiksmes gadījumā investors ir vienlīdzīgā situācijā ar pārējiem kapitāldaļu turētājiem.	Neveiksmes gadījumā parādsaistību nokārtošanai tiek izmantots iekšējais īpašums.

3.1. att. Riska kapitāla investīciju un bankas aizdevumu salīdzinājums

Var secināt, ka riska kapitāla investīciju pieejamība MVU ir lielāka kā banku aizdevumiem un šīs riska kapitāla investīcijas ir pieejamas jebkuram uzņēmumam jebkurā uzņēmuma attīstības stadijā, kas ir vērtējams kā ļoti pozitīvs aspekts.

- 5) Garantiju sistēmas attīstība, nodrošinot aizdevumu un līzinga garantiju, portfeļa garantijas. Programmas ietvaros izsniegtas garantijas indikatīvi 240 milj.Ls apmērā. Garantijas sistēmas attīstība paredzēta laika posmā no 2007.-2013. gadam, kuras atbildīgā institūcija ir LGA.
- 6) Tika atvieglota MVK finanšu konsultāciju saņemšana – veicināts atbalsts komercdarbības uzsācējiem. Sniegts atbalsts tehnoloģijas pētījumu veikšanai, kā arī

biznesu plāna izstrādē ārējo resursu pieņemšanai, kā arī tirgus pētījumu veikšanai. Programmas ietvaros (2007.-2008.g.) tika atbalstīti 300 projekti. Par to rūpējās LHZB.

- 7) Atvieglota MVK finanšu konsultāciju saņemšanā – veicināts atbalsts komercdarbības uzsācējiem. Sniegts atbalsts tehnoloģijas pētījumu veikšanai, kā arī biznesu plāna izstrādē ārējo resursu pieņemšanai, kā arī tirgus pētījumu veikšanai. Programmas ietvaros (2008.-2013.g.) plānots atbalstīti 700 projektus. Atbildīgā institūcija ir LHZB.
- 8) Sekmēt MVK pieeju finansējumam attīstībai, kā arī modernizācijai. Tās rezultātā tiek samazināta MVK ieejas barjeras biržās, sekmēta MVK kotācija alternatīvajā vērtspapīru tirgū. Programmas attīstība notiek no 2008.-2013. gadam.;
- 9) Sekmēt finansējuma pieejamību komercsabiedrībām, veicinot informācijas apmaiņu starp potenciālajiem privātajiem investoriem un komercsabiedrībām. Programmas ietvaros izveidoti biznesa eņģeļu darbības tīkli, kā arī iesaistīti privātie investori.

Latvijā sekmīgi tiek attīstīta attiecīgo institūciju darbība un sekmēta MVU labklājība jau vairākus gadus:

- Ar Hipotēku un zemes bankas starpniecību kopš 2000. gada tiek īstenota Latvijas MVU attīstības kreditēšanas programma;
- Kopš 2003.gada LGA īsteno tos tautsaimniecības politikā definētos uzdevumus komersantu atbalsta sektorā, kuri palīdz uzņēmējiem piesaistīt jaunas investīcijas savas darbības paplašināšanai;
- Tiek piesaistīti Eiropas Savienības struktūrfondi, kuri īsteno Komercdarbības uzsācēju kreditēšanas programmas.

3.2. Nevalstiskie fondi un to finansiālais atbalsts

Viens no finansējuma instrumentiem MVU līdztekus valsts atbalsta instrumentiem ir nevalstiskie fondi - Norvēģijas - Latvijas uzņēmējdarbības attīstības fonds, Baltijas – Amerikas Uzņēmējdarbības fonds, Baltijas Mazo uzņēmumu investīciju fonds.

Norvēģijas - Latvijas uzņēmējdarbības attīstības fonds (NLUAF) darbojas investīciju jomā un ir dibināts 1995.gada janvārī. Savas darbības laikā NLUAF ir ieguldījis 33 dažādos Latvijas mazos un vidējos uzņēmumos kopumā Ls 1 552 976.

NLUAF kā investors un līdzīpašnieks ir darbojies dažādu nozaru uzņēmumos, piemēram – pārtikas produktu pārstrādē, lopbarības ražošanā, kokapstrādē, metālapstrādē, enerģētikā, būvniecībā, sabiedriskā ēdināšanā, nekustamo īpašumu apsaimniekošanā, apģērbu ražošanā,

informācijas tehnoloģijās. Līdz šim lielākais naudas ieguldījums vienā uzņēmumā ir bijis 175 000 Ls apmērā, mazākais – 20 000 Ls apmērā.

Vēlamais investīciju apjoms vienam uzņēmumam ir robežās no 30 000 līdz 100 000 Ls, kas fondam dotu 25 - 49 % no uzņēmuma akcijām. Šos līdzekļus uzņēmums var ieguldīt gan pamatlīdzekļos, gan izmantot apgrozāmo līdzekļu papildināšanai.

NLUAF ieguldījums uzņēmējdarbībā parasti ir uz laiku no 5 līdz 7 gadiem. Šī perioda beigās fonds paredz savu uzņēmuma daļu pārdošanu galvenajiem akcionāriem vai arī citiem interesentiem. NLUAF kā līdzīpašnieks iesaistās uzņēmuma pārvaldē, palīdzot jaunu noieta tirgu meklēšanā, jaunu tehnoloģiju ieviešanā, kā arī konsultē uzņēmumu attīstības un vadības jautājumos. Klienti no tā iegūst ilgtermiņa līdzekļus savas uzņēmējdarbības attīstībai un izaugsmei, kompetentus partnerus finansēs, vadībā un mārketingā, augtāka kapitāla bāzi kredītresursu piesaistei.

Baltijas Mazo uzņēmumu investīciju fonds (BSEF) nodrošina finansu un tehnisko palīdzību privātiem maziem un vidējiem uzņēmumiem, kas atrodas Baltijas valstu pilsoņu īpašumā, ar mērķi attīstīt sabalansētu, atvērtu un brīvu tirgus ekonomiku Baltijas valstīs. Finansiāla palīdzība tiek nodrošināta uz komerciāliem riska kapitālieguldījumu pamatiem. Tehniskai palīdzībai ir zemas izmaksas, izmantojot iekšējās un starptautiskās palīdzības grupas, kas darbojas Baltijas valstīs(3.2. att.)

3.2. att. Baltijas Mazo uzņēmumu investīcijas fonda darbības teritorijas⁴⁸

BSEF nav banka un nepiedāvā bankas vai kredīta veida finansējumu. Tā vietā BSEF nodrošina galvenokārt ilgtermiņa riska kapitāla finansējumu saskaņā ar šādām direktīvām:

- ♦ individuālās biznesa investīcijas pamatā ir no 25 000 līdz 400 000 ASV dolāru attiecīgās valūtas vienībās. BSEF var piedalīties arī kā viens no finansētājiem lielākos projektos kopā ar citām finansu institūcijām;

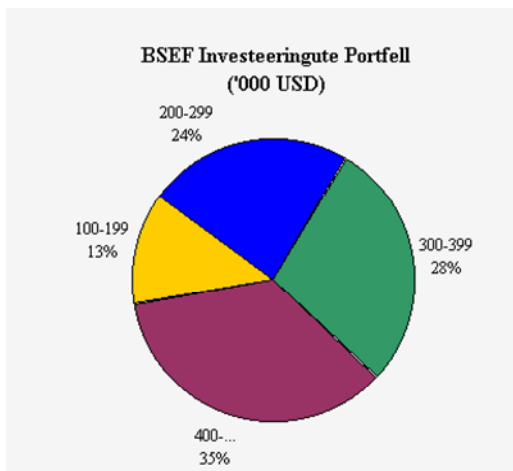
⁴⁸ www.bsef.ee

- ♦ parasti investīcijas tiek īstenotas akciju vai akciju/parāda hibrīdieguldījumu struktūras veidā 25 – 49% apjomā no uzņēmuma akciju daļām. BSEF meklē iespējas, kā labāk atbalstīt esošo uzņēmumu vadību, nevis to pārveidot vai ieviest jaunu;
- ♦ investīciju struktūra un līdzekļi tiek pielāgoti katrai konkrētai situācijai;
- ♦ prioritārie sektori ir lauksaimniecība, netradicionālie eksporta veidi, vieglā rūpniecība un uzņēmējdarbību veicinošas aktivitātes, piemēram, poligrāfija, enerģija un vide;
- ♦ BSEF nepiešķir investīcijas uzņēmumiem, kuru pamatdarbība saistīta ar tabaku vai tās ražošanu, bruņojumu, alkoholu, azartspēļu industriju, finanšu pakalpojumiem, spekulatīviem darījumiem, kā, piemēram, darījumi ar nekustamo īpašumu, plaša patēriņa preču tirdzniecība, un darbībām, kas ir kaitīgas apkārtējai videi.

BSEF ir īpaša interese par Baltijas valstu uzņēmumiem, to īpašniekiem un vadītājiem, kuri jau parādījuši sevi attiecīgā biznesa jomā.

BSEF izskata arī vairāku īpašnieku un ārvalstu kopuzņēmumu lietas, ja Baltijas valstu pilsoņiem pieder uzņēmuma kontrolpakete.⁴⁹

BSEF fonds līdz šim ir investējis līdzekļus 22 projektos, ieguldot 7 miljonus USD. Lielāko daļu investīciju fonds ir ieguldījis projektos virs 400 000 USD, bet vismazāk (13%) ir investēts projektos no 100 000 – 199 000 USD (3.3. att.)

3.3. att. Baltijas Mazo uzņēmumu investīcijas fonda investīciju projektu atbalsts⁵⁰

Nākamais fonds ir Baltijas - Amerikas Uzņēmējdarbības fonds (turpmāk tekstā - BAUF). Šī fonda mērķis ir sniegt atbalstu privātā sektora attīstībai Baltijas valstīs, piedāvājot drošu

⁴⁹ www.bsef.ee

⁵⁰ Turpat.

finansu partnerību perspektīviem privātiem uzņēmumiem un uzņēmējiem Igaunijā, Latvijā un Lietuvā.

Baltijas - Amerikas Uzņēmējdarbības fonds ir ASV valdības finansēta privāta korporācija, kam ar ASV Starptautiskās attīstības aģentūras (USAID) starpniecību piešķirti 50 miljoni ASV dolāru. Fonds darbojas kopš 1995. gada. Tā galvenais birojs atrodas ASV, bet Viļņā, Rīgā un Tallinā ir fonda pārstāvniecības. Fonds investē visdažādākajās nozarēs Lietuvā, Latvijā un Igaunijā.

Šī fonda darbībai piešķirti 50 miljoni ASV dolāru mazo un vidējo uzņēmumu finansēšanai Igaunijā, Latvijā un Lietuvā, kopš 1995. gada ir ieguldījis vairāk kā 115 uzņēmumos, kas darbojas dažādās nozarēs. Veiksmīgi apvienojot aizdevumu ar ieguldījumu uzņēmuma pamatkapitālā, kā rezultātā tiek optimizēta kapitāla struktūra, BAUF finansējums nodrošina uzņēmuma vērtības pieaugumu, un BAUF kļūst par uzticamu finansu partneri uzņēmumiem ar izaugsmes potenciālu

Veidi, kādos BAUF sniedz finansiālo atbalstu uzņēmumiem Baltijā, ir:⁵¹

- ♦ investīcijas pamatkapitālā;
- ♦ kombinētais finansējums;
- ♦ ilgtermiņa un īstermiņa kredīti;
- ♦ garantijas.

2003.gada maijā Baltijas – Amerikas Uzņēmējdarbības fonds nodibināja savu meitas uzņēmumu Hanseatic Capital. Šis meitas uzņēmums tika dibināts ar mērķi - attīstītu mezzanine investīcijas strauji augošiem uzņēmumiem Baltijas valstīs. Hanseatic Capital sākotnējo finansējumu 20 miljonu eiro piešķīra BAUF, Starptautiskā Finansu korporācija (International Finance Corporation - Pasaulē bankas privātā sektora grupa), Hansabanka. Hanseatic Capital ir vienīgais uzņēmums Baltijas valstīs, kas piedāvā mezonīna finansējumu⁵²

BAUF meitas uzņēmums Hanseatic Capital piedāvā mezonīna finansējumu augošiem uzņēmumiem Baltijas valstīs. Hanseatic Capital piedāvā novatoriskus finanšu risinājumus uzņēmumu attīstībai, kapitāla pārstrukturizēšanai vai īpašnieku izmaiņām, piedāvājot subordinēto aizdevumu un investīcijas pamatkapitālā.

Savukārt veiksmīgi uzņēmumi spēj piesaistīt arī banku kredītus, jo tiem ir gan nodrošinājums, gan sava kredītu vēsture. Vispārējā gadījumā kredītu piesaistīšana jauniem inovatīviem uzņēmumiem, īpaši mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, ir problemātiska: pirmkārt, nereti tiem nav nepieciešamai kredīta summai atbilstošā nodrošinājuma; otrkārt, tiem nav savas

⁵¹ M.Rurāne Uzņēmējdarbības organizācija un plānošana, - Rīga: BC Turība, 2002, - 31.lpp.

⁵² www.hanseaticcapital.net

kredītu vēstures. Šajā kontekstā pozitīvi jāvērtē Hipotēku bankas realizētā mazo un vidējo uzņēmumu kreditēšanas valsts programma.⁵³

3.3. MVU kredīta iespējas Latvijas komercbankās

Kredīts ir atlīdzības darījums, kurā kredītiestāde uz rakstveida līguma pamata nodod klientam naudu vai citas lietas un kurš klientam rada tiesības rīkoties ar tām un pienākumu noteiktā laikā un kārtībā atdot kredītiestādei naudu vai citas lietas.⁵⁴

Tas nozīmē, ka bankai ir jābūt pārliecinātai, ka uzņēmējs ir uzticams darījumos ar banku un ka viņš darīs visu iespējamo, lai atmaksātu aizdevumu, kā tas ir plānots. Kreditēšana bankai ir pelnoša operācija. Tāpēc, vērtējot potenciālo aizņēmēju un projektu, ko klients grib kreditēt, jāpārliecinās, ka klienta naudas plūsma ir pietiekama ne tikai kredīta nomaksai, bet arī kredītu procentu segumam.

Autore uzskata, ka šos te augšā minētos faktorus ir noteikt salīdzinoši grūti, jo bankas par MVU ideju un attīstību nav pārliecinātas. Tāpat autore uzskata, ka lielākās problēmas MVU saņemt kredītu ir nodrošinājuma piedāvāšana, jo līdz ko uzņēmējam nav ko ieķīlāt, viņš nespēj saņemt kredītu bankās.

Parasti MVU apkalpošana notiek vairākos nelielos posmos, pirms katra nākošā soļa jāpārliecinoties, ka iepriekšējā kredīta daļa ir apsaimniekota laikā un saņemtais kredīts ir atmaksāts. Šāds attīstības ceļš MVU var būt riskants, jo bieži vien visi līdzekļi tiek novirzīti produkta vai ražošanas attīstībai, neparedzot finansējumu preces ievirzīšanai tirgū. Katrs šāds posms sākas ar negatīvu naudas plūsmu periodu, un uzņēmums var sniegt stabilitāti tikai tad, kad pārdošanas apjoms sasniedz izdevumu apjomu, kas ieguldīts produkta izstrādē vai ražošanas attīstībā.⁵⁵

Tāpēc komercbankas nevar aizdot naudu uzņēmējam pret labu ideju vai biznesa plānu vien. Ja uzņēmējs nevar piedāvāt pietiekami vērtīgu un lielu nodrošinājumu. Pretējā gadījumā aizdevums uzreiz nokļūst sliktu kredītu sarakstā un bankai ir jāiesaldē rezervē attiecīgi liela summa, kas kā zaudējums netiek ieskaitīts bankas peļņā.

Un tieši tāpēc šobrīd situācija valstī ar kredītu pieejamību pasliktinās, jo pāris gadus atpakaļ izsniegtie kredīti ekonomiskās situācijas strauju izmaiņu gadījumā ir kļuvuši par sliktajiem kredītiem. Šobrīd vērojama tendence palielināties sliktu kredītu skaitam Latvijas banku sektorā, tādejādi tas vieš neuzticību bankām jaunu kredītu izsniegšanai. Tomēr Ekonomikas ministrs

⁵³ www.hanseaticcapital.net

⁵⁴ Kudinska M Kreditēšana. – Rīga: Latvijas Komercbanku asociācijas Konsultāciju un mācību centrs., 2008.- 5 lpp

⁵⁵ Avotiņš V, Birzulis J., Kušners E. Mazā un vidējā biznesa attīstība Latvijā.- Rīga: Sorosa Fonds, 2000,- 26.lpp.

Artis Kampars ir pārliecināts, ka „ka ir vērojamas pozitīvās izmaiņas 2010. gada pirmā ceturkšņa makroekonomiskajos rādītājos, kas liecina par vispārējās situācijas uzlabošanos ekonomikā, būs stimuls komercbankām atsākt aktīvāku kreditēšanu uzņēmumiem”.⁵⁶

Latvijas komercbankas sadarbojas ar Latvijas garantiju aģentūru un programmām ALTUM, lai varētu piešķirt pietiekamu apjomu finanšu līdzekļus MVU sektoram, .

Līdz ar Hipotēku banku, tās filiālēm uzņēmēju atbalstu nodrošina arī bankas atbalsta programmu pārvalde ALTUM. Pārvalde īsteno valsts un ES finansētas atbalsta programmas, sniedzot paaugstināta riska aizdevumus dzīvotspējīgiem un perspektīviem MVK un uzņēmējdarbības uzsācēju projektiem, kurus komercbankas nefinansē nepietiekama ķīlas nodrošinājuma un citu projekta risku dēļ.

Hipotēku bankas Atbalsta programmu pārvalde *Altum* izveidota, lai no banku tradicionālajiem pakalpojumiem, kurus piedāvā arī citas Latvijas komercbankas, nodalītu tās funkcijas, kas paredz ar valsts starpniecību sniegt finansiālu atbalstu atsevišķām uzņēmēju vai iedzīvotāju grupām atbilstoši valdības noteiktajām prioritātēm. Ar pārvaldes izveidi esam arī apdrošinājušies, lai valsts atbalsts netiktu izmantots pašas bankas komerciālās darbības finansēšanai. Altum izsniedz paaugstināta riska aizdevumus dzīvotspējīgiem un perspektīviem projektiem, kurus citas komercbankas nefinansē nepietiekamas ķīlas nodrošinājuma vai citu risku dēļ.⁵⁷

Kopš ALTUM pārvaldes izveidošanas 2005. gadā Hipotēku banka ir jau īstenojusi šādas atbalsta programmas:⁵⁸

- ERAF Komercdarbības uzsācēju kreditēšanas programma (2006.-2008.) – izsniegts 291 aizdevums komercdarbības uzsācējiem 22,76 milj. LVL apmērā; programmas īstenošanas rezultātā radītas aptuveni 1500 jaunas darba vietas.

Komercdarbības uzsācēju kreditēšanas programma sniedz atbalstu maziem un vidējiem uzņēmumiem, kas darbojas ne ilgāk kā piecus gadus, kopš reģistrēti uzņēmumu reģistrā vai komercreģistrā, un kas nevar saņemt aizdevumu komercbankās nepietiekamā nodrošinājuma, kredītvēstures trūkuma vai citu iemeslu dēļ. Aizdevumus izsniedzam dažādu investīciju projektu īstenošanai, piemēram, iekārtu iegādei, ražošanas ēku būvniecībai, remontam un tamlīdzīgi, kas varētu palielināt uzņēmuma konkurētspēju tirgū. Aizdevuma maksimālā summa var būt līdz pat 700 tūkstošiem latu, kredīta termiņš – līdz desmit gadiem. Turklāt aizdevums var pārsniegt nodrošinājumu pat divas reizes. Nepieciešamais līdzfinansējums – vismaz 10% no projekta

⁵⁶ www.krediti.lv/?art_id=598

⁵⁷ www.hipo.lv/ufiles/File/Citi/Klientu_zurnals.pdf

⁵⁸ Projekts "Uzņēmējdarbības uzsākšana kā risinājums Latvijas pašreizējā sociālajā situācijā", 2009

kopējām izmaksām. Aizdevumus var saņemt arī tādi projekti, kurus līdzfinansē no Eiropas Savienības struktūrfonda līdzekļiem. Līdz ar investīciju aizdevumu iespējams saņemt arī apgrozāmo līdzekļu aizdevumu līdz pat 140 tūkstošiem latu. No šai programmai atvēlētajiem 20 miljoniem latu vairāk nekā puse jau izsniegta aizdevumos, taču uzņēmējiem vēl ir iespēja iesaistīties šai programmā.⁵⁹

Pēc autore domām iesaistoties šajā programmā pēc tam ir svarīgi, lai investīciju rezultātā palielinātos uzņēmuma konkurētspēja, ražojot pieprasītus produktus tirgū. Svarīgi tāpēc, lai spētu uzņēmums nodrošināta pozitīva naudas plūsma, sedzot kārtējos izdevumus un aizdevuma maksājumus. Pati programma pēc autore ieskatiem ir vērtējama ļoti pozitīvi, jo tā dod MVU iegūt finansu līdzekļus, kurus realizēt uzņēmuma darbībā, tādējādi palielinot ražošanas apjomu un konkurenci tirgū.

- ESF Komercedarbības apmācību, konsultāciju un finansiālā atbalsta programma (2006.-2008.); apmācīti~ 1000 potenciālo komercedarbības uzsācēju; izsniegti aizdevumi 327 uzsācēju projektu realizācijai 5,84 milj. LVL apmērā, piešķirti granti uzņēmuma dibināšanai, konsultantu pakalpojumu apmaksai, iztikas nodrošināšanai aptuveni 2,2 milj. LVL apmērā;

Kā liecina LM apkopotā informācija, izmantojot šo sniegto finansiālo atbalstu, triju gadu laikā vairāk nekā 34 tūkstoši cilvēku apgūstot jaunas zināšanas dažādās mācību programmās un pārkvalificējoties pēc bezdarba perioda, atsākuši strādāt un veiksmīgi iekļāvušies darba tirgū. Viņu vidū ir arī invalīdi, pirmspensijas vecuma cilvēki, jaunās māmiņas un citi, kuru dzīvi mainījušas jauniegtās zināšanas. Par to liecina arī fakts, ka 52% no projektos iesaistīto cilvēku skaita saglabājuši darbavietu vismaz sešus mēnešus pēc projekta beigām.⁶⁰

Autore uzskata, ka šie rādītāji ir pat ļoti pozitīvi, ja vien cilvēkiem ir interese un vēlme apgūt jaunas zināšanas. Šāda veida konsultācijas paver jaunas iespējas uzņēmumu dibināšanai un sava uzņēmuma veidošanai.

- Strauji augošo MVU kreditēšanas programma (2005.-2008.) – izsniegti 229 aizdevumi strauji augošiem uzņēmumiem 16,2 milj. LVL apmērā (finansēja Hipotēku banka no saviem līdzekļiem).

Strauji augošo mazo un vidējo uzņēmumu kreditēšanas programma paredz sniegt aizdevumus investīciju projektu īstenošanai strauji augošiem uzņēmumiem, kuru plānotā izaugsme ir straujāka nekā plānotais valsts iekšzemes kopprodukta pieaugums. Ja projekta

⁵⁹ www.hipo.lv/ufiles/File/Citi/Klientu_zurnals.pdf

⁶⁰ Komersanta Vēstnesis „Palīdzēs ideju pārvērst uzņēmumā”, 2009. gads Nr 15, <http://www1.kvestnesis.lv/?menu=doc&id=173576>

Istenotājs paaugstinātā riska dēļ nevar saņemt aizdevumu nepieciešamajā apmērā bankā, kas līdz šim viņu apkalpojusi, Altum programma paredz, ka ir iespējams piešķirt arī iztrūkstošo finansējuma daļu, turklāt uzņēmējs var turpināt līdzšinējo sadarbību ar savu banku. Aizdevuma maksimālā summa var būt līdz pat diviem miljoniem latu, bet atmaksas termiņš – līdz desmit gadiem. Tāpat kā komercdarbības uzsācēju programmas gadījumā, arī strauji augošie uzņēmumi līdz ar investīciju aizdevumu var saņemt apgrozāmo līdzekļu aizdevumu. Programmā piešķir aizdevumus vairāk nekā desmit miljonu latu apmērā, un nākamajā gadā programmas ietvaros plānojam divkārsot piešķirto aizdevumu apmēru.⁶¹

Autore uzskata, ka šāds aizdevumu skaits ir ļoti vērā ņemams. Tas nozīmē, ka vairāk kā 200 uzņēmumiem ir iespēja attīstīties tālāk, atrisinot finansu līdzekļu pieejamību. Uzņēmumi šo naudu lieto iekārtu iegādei, ražošanas ēku būvniecībai, iegādei, remontam, kas nozīmē uzņēmuma paplašināšanos un izaugsmes spējas.

Šobrīd ES struktūrfondu jaunā plānošanas perioda (2007 - 2013) ietvaros ALTUM sadarbībā ar Hipotēku bankas filiālēm no 2009.gada realizē divas struktūrfondu programmas:⁶²

1) ERAF Konkurētspējas programmu - ar šīs programmas palīdzību finansējumu var saņemt MVU, kuriem ir ekonomiski pamatoti turpmākās darbības plāni, bet nav pieejams kredītiestāžu finansējums paaugstinātu risku dēļ.

2) ESF Starta programmu – mērķis ir saimnieciskās darbības aktivitātes paaugstināšana valstī, attīstot biznesa uzsācēju zināšanas un iemaņas, kā arī sniedzot nepieciešamo finansiālo atbalstu saimnieciskās darbības uzsākšanai.

Tālāk autore ir uzskaitījusi šo divu programmu darbības rezultātus 2009.- 2010.gadā.

3.1.tab.

ERAF Konkurētspējas programma⁶³

	Uz 30.12.2009	Uz 31.03.2010
Piešķirto aizdevumu skaits	27	33
Piešķirto aizdevumu apjoms (tūkst. LVL)	29 132	33 755
Izsniegto aizdevumu apjoms (tūkst. LVL)	10 377	13 827

Tabulās redzams, ka līdz šā gada martā interesentu skaits ir palielinājies un noslēgto vienošanos skaits – arīdzen, kas liecina par MVU interesi par šo programmu un vēlmi iegūt

⁶¹ www.hipo.lv/ufiles/File/Citi/Klientu_zurnals.pdf

⁶² <http://www.altum.lv/public/29220.html>

⁶³ Turpat.

aizdevumu. 3 mēnešu laikā ir piešķirts aizdevums 6 uzņēmumiem, kas ir liels skaitlis salīdzinājumā ar kopējo aizdevumus skaitu programmas darbības laikā.

3.2. tab.

ESF Starta programma⁶⁴

	Uz 30.12.2009	Uz 31.03.2010
Interesentu skaits dalībai programmā	1 185	1 641
Noslēgto vienošanos skaits	483	676
Atbalstīto projektu skaits	29	64
Piešķirto aizdevumu apjoms (tūkst. LVL)	565	1 168
Projektu skaits, kuriem piešķirti granti	26	57
Piešķirto grantu apjoms (tūkst. LVL)	133	276

Šajā tabulā redzams, ka atbalstīto projektu skaits 3 mēnešu laikā ir palielinājies par 35, kas ir vairāk par pusi no visu projektu skaita, kuriem atbalsts bija uz 30.12.2009. Var secināt, ka pēc šīs programmas no MVU ir īpaši liela un atbalsta nepieciešamība ir ļoti daudziem uzņēmumiem.

Līdztekus šīm atbalsta programmām viens no atbalstiem finansēšanas piesaistei ir arī SIA „Latvijas Garantiju aģentūra” (LGA), kas ir valsts kapitālsabiedrība, kuras valsts kapitāla daļu turētājs ir Ekonomikas ministrija. Kopš 2003.gada LGA īsteno tos tautsaimniecības politikā definētos uzdevumus komersantu atbalsta sektorā, kuri palīdz uzņēmējiem piesaistīt jaunas investīcijas savas darbības paplašināšanai.

LGA nodrošina mehānismu, kā komersanti var saņemt reālu finansu atbalstu inovatīvu biznesa ideju realizācijai, saņemot garantiju kredīta vai līzinga saņemšanai Latvijas komercbankās. LGA misija ir veidot drošu tiltu uzņēmējiem ceļā līdz finansējuma pieejamībai. LGA mērķis ir nodrošināt komersantiem pieeju finansējumam situācijās, kad paša nodrošinājums nav pietiekams finansējuma piesaistei nepieciešamajā apjomā.⁶⁵

LGA darbība nodrošina reālu garantiju saņemšanu tiem uzņēmējiem, kuriem biznesa projektu finansējuma saņemšanai komercbankā nepieciešams ķīlas nodrošinājums. Tas nozīmē - uzņēmēji tagad var realizēt biznesa projektus, kurus no idejas līmeņa nebija iespējams pārvērst uzņēmējdarbībā komercbanku atteikuma dēļ, pamatojot lēmumu ar ķīlas nepietiekamību.

⁶⁴ <http://www.altum.lv/public/29220.html>

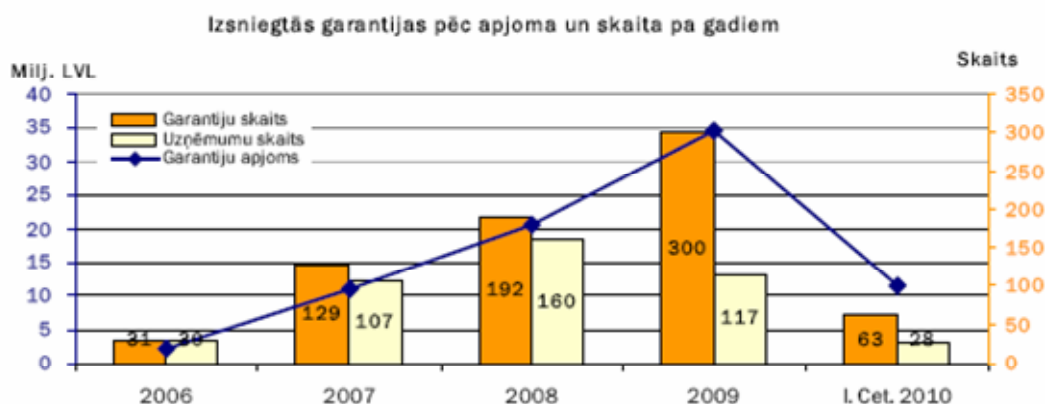
⁶⁵ <http://www.lga.lv/index.php?id=8>

LGA sadarbības partneri:

- komercbankas, kā arī finanšu institūcijas, kas veic MVU biznesa projektu finansēšanu (Hansabanka, DnB Nord banka, Latvijas Hipotēku zemes banka, Latvijas Krājbanka, SEB Latvijas Unibanka u.c.);
- privātie riska kapitāla fondi un individuālie investori.

Īpašs atbalsts aģentūras garantijas ir komercdarbību uzsākošiem uzņēmējiem, jo darbību tikko sākušie uzņēmēji ir klients, kuram komercbankas kredītus parasti nesniedz. Komercdarbības uzsācēju projektu garantēšana Latvijā ir principiāli jauns valsts atbalsta instruments uzņēmējiem.⁶⁶

Izsniegto garantiju skaits kopš 2006. gada ir būtiski palielinājies (3.4. att.)

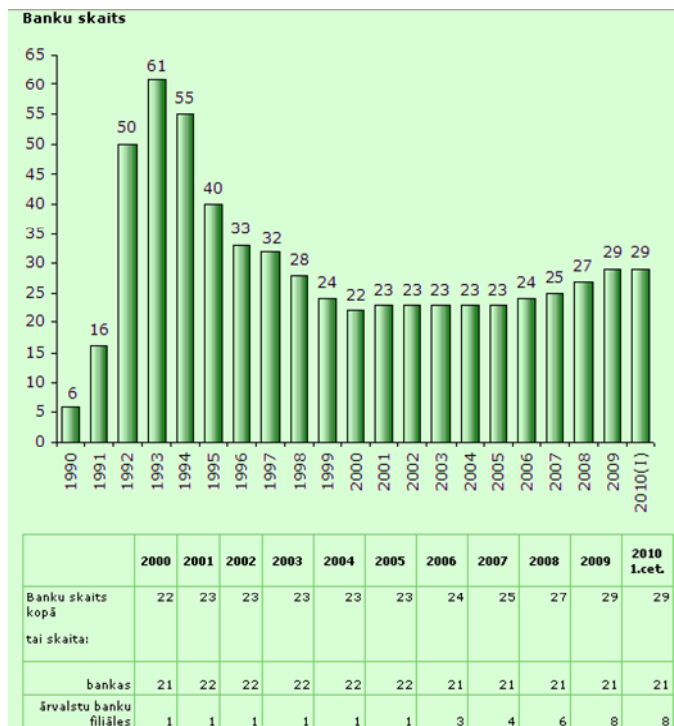
3.4. att. Izsniegtās garantijas pēc apjoma un skaita pa gadiem

2010.gada I. ceturksnī izsniegto garantiju apjoms, salīdzinot ar 2009.gada pēdējiem diviem ceturkšņiem, saglabājies līdzšinējā līmenī ~ 11 milj. LVL ceturksnī. 2010.gada I. ceturksnī atbalstu kredīta garantiju veidā saņēmuši 28 uzņēmumi. Redzams, ka gadu laikā izsniegto garantiju skaits ir palielinājies par 2 reizēm, kas liecina par to, ka uzņēmumiem trūkst finanšu līdzekļi uzņēmējdarbībai un arvien palielinās to uzņēmumu skaits.

Autore uzskata, ka katram uzņēmumam pašam ir jāizvērtē kādi līdzekļi būtu jāpiesaista, lai nodrošinātu uzņēmuma attīstību, taču LGA piedāvātās atbalsta iespējas ir labs mehānisms, ar kura palīdzību var saņemt reālu finanšu atbalstu vai nodrošinājumu inovatīvu biznesa ideju realizācijai un garantiju nodrošinājumu kredīta vai līzings gadījumos Latvijas komercbankās

Augšā minētās programmas un garantu aģentūras paredz kredītu pieejamību Latvijas komercbankās. Šobrīd Latvijā darbojas 21 reģistrētas bankas un 8 ārvalsts bankas filiāle (3.5. att).

⁶⁶ www.lga.lv/index.php?id=7

3.5. att. Banku skaita izmaiņas pa gadiem⁶⁷

Kā redzams attēlā banku skaitam pēdējos gados ir tendence palielināties, bet pēc autores domām tas ir vērtējams kā pozitīvs aspekts, jo palielinās konkurence banku starpā. Konkurence jebkurā ekonomikas nozarē, arī banku sektorā, ir nozīmīgs priekšnoteikums efektivitātei, inovācijām, cenām, izvēles iespējām, it īpaši, ja bankas ir nozīmīgs finansējuma avots tautsaimniecībā, kā tas ir Latvijas gadījumā..

Izmantojot datus no pētījuma „Par ārējā finansējuma pieejamību maziem un vidējiem uzņēmumiem Latvijā”, ko izstrādāja Baltic Consulting, var secināt, ka MVK viedokļi par banku finansējuma pieejamību ES krasi atšķiras uzņēmumu vidū, aptuveni 4% uzskata, ka tas ir ļoti vienkārši, 37% uzskata, ka tas ir samērā vienkārši, 33% uzskata, ka tas ir samērā sarežģīti, un 11% uzskata, ka tas ir ļoti sarežģīti. Latvijā situācija ir labvēlīgāka, jo 68% mazo un vidējo komersantu uzskata, ka piesaistīt banku finansējumu ir vienkārši vai ļoti vienkārši.⁶⁸

2010. gada 26. martā Eiropas Investīciju Fonds (EIF) parakstīja līgumu ar SEB banku un Swedbank par 104 miljonu eiro pieejamību Latvijas mazajiem un vidējiem uzņēmumiem. Līdz ar līguma parakstīšanu aizdevumu instruments sniegs iespēju SEB bankai un Swedbank nodrošināt

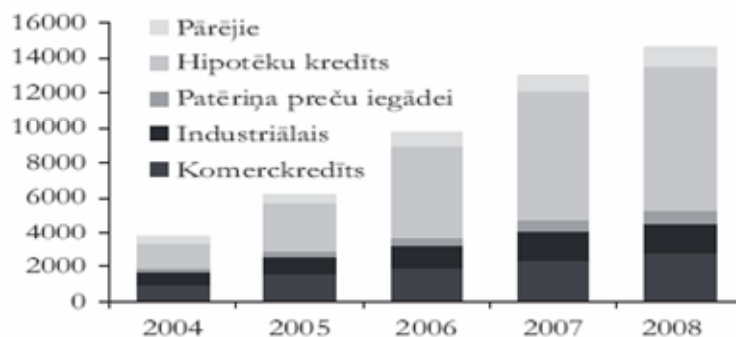
⁶⁷ www.bankasoc.lv

⁶⁸ Baltic Consulting „Par ārējā finansējuma pieejamību maziem un vidējiem uzņēmumiem Latvijā”, 2007, 64.lpp

finansējumu 104 miljonu eiro apmērā investīciju un apgrozāmā kapitāla aizdevumiem MVU Latvijā, galvenokārt šie līdzekļi paredzēti ražošanai.

SEB banka sadarbībā ar Eiropas Investīciju Fondu piešķir aizdevumus mazajiem un vidējiem komersantiem Latvijā. Kopējais programmas apjoms, kas būs pieejams līdz 2012. gada 26. martam ir 60 miljoni eiro. Uz Eiropas Investīciju fonda (EIF) kredītu drīkst pretendēt tikai MVU. Izmantojot EIF kredītus, ir iespējams finansēt tikai investīcijas kustamajos un nekustamajos pamatlīdzekļos un apgrozāmos līdzekļos ar mērķi veicināt pamatbiznesa paplašināšanu un attīstību. EIF kredīti var tikt izsniegti tikai Latvijas Republikā reģistrētajiem MVU, kuru faktiskā darbība notiek Latvijā. EIF resursi nedrīkst tikt izmantoti. EIF kredītus nevar saņemt MVK, kuriem ir iestājusies maksātnespēja vai bankrots un kuri kavē kredītu atmaksu arī citām finansu institūcijām. EIF kredīts/i vienam MVK nedrīkst pārsniegt 1.2 miljoni eiro.

Līdz 2008. gadam Latvijā bija novērojams „kreditēšanas bums”. Laika posmā no 2004. – 2008. gadam strauji attīstījās kredītu izsniegumus skaits (3.6. att.)

3.6. att. Iekšzemes uzņēmumiem un privātpersonām izsniegto kredītu apjoms un struktūra Latvijā, 2003.–2008. g. 1. pusgads (milj. latu)⁶⁹

Kā liecina dati, uzņēmumiem un privātpersonām izsniegto kredītu apjoms ik gadu pieaudzis par 50–60%. Iemesli tik straujai kreditēšanas attīstībai bija dažādi: strauja ekonomikas izaugsme, Latvijas pievienošanās Eiropas Savienībai un lata kursa piesaiste eiro. Tas veicināja optimismu saistībā ar valsts turpmāko attīstību, iedrošinot aizvien lielāku iedzīvotāju daļu aizņemties no komercbankām. Savukārt zemes un dzīvojamā fonda privatizācija un īpašuma lietu sakārtošana attīstīja piedāvājumu nekustamā īpašuma tirgū, kas bija vēl viens priekšnoteikums kredītu izaugsmei. Pasaules tirgos bija zems procentu likmju līmenis – sākotnēji

⁶⁹ LR Ekonomikas ministrijas Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību. - Rīga, 2008.- 46.lpp

attiecībā uz resursiem ASV dolāros, vēlāk – eiro. Tas nodrošināja lētu kredītresursu pieejamību gan lielāko Latvijas kredītiestāžu mātesbankās Zviedrijā un Somijā, gan pasaules finanšu tirgos kopumā. Tādēļ arī iekšzemes tirgū izsniedzamo kredītu procentu likmes, īpaši aizdevumiem eiro, bija ļoti zemas. Aizvien izteiktāka kļuva komercbanku savstarpējā konkurence, piedāvājot izdevīgākus produktus un zemākas procentu likmes.⁷⁰

Straujā kreditēšanas izaugsme un aktīvu cenu pieaugums var negatīvi ietekmēja komercbanku aktīvu kvalitāti, jo Latvijas ekonomikas izaugsmes temps samazinājās, tādējādi ietekmējot komercbankas drošību un komercbanku sistēmas stabilitāti. Kopš 2009. gada banku izsniegtie kredīti strauji samazinājās. Gada laikā Latvijas komercbanku izsniegto kredītu apjomi samazinājušies par aptuveni 1,2 miljardu latu jeb 7,5 % un 2010. gada marta beigās kredītu apjoms bija 15,16 miljardu latu, liecina Latvijas Komercbanku asociācijas dati. Vadošās bankas kredītu izsniegšanā ir Swedbanka, SEB banka un Nordea Bank Finland Latvijas filiāle (3.7.att.)

Banku izsniegtie kredīti uz 2010. gada 31. martu, tūkst. Ls					
Nr.	Bankas nosaukums	31.03.2010.	Izmaiņas salīdzinājumā ar 31.12.2009.		Tirgus daļa, %
			tūkst.Ls	%	
1.	Swedbank	3 699 012,6	-135 718,5	-3,5	24,4%
2.	SEB banka	2 192 106,0	-92 130,0	-4,0	14,5%
3.	Nordea Bank Finland Latvijas filiāle	2 049 048,4	-5 323,5	-0,3	13,5%
4.	DnB NORD Banka	1 601 535,2	-12 032,9	-0,7	10,6%
5.	Latvijas Hipotēku un zemes banka	685 512,2	-22 012,2	-3,1	4,5%
6.	UniCredit Bank	597 521,9	-23 336,9	-3,8	3,9%
7.	Aizkraukles banka	589 201,6	9 081,8	1,6	3,9%
8.	Rietumu Banka	517 132,1	26 068,8	5,3	3,4%
9.	Latvijas Krājbanka	373 301,8	-1 916,1	-0,5	2,5%
10.	NORVIK BANKA	289 711,5	-5 170,9	-1,8	1,9%
11.	Danske Bank filiāle Latvijā	216 120,1	-3 488,5	-1,6	1,4%
12.	GE Money Bank	168 013,0	-7 754,7	-4,4	1,1%

3.7. att. Banku izsniegtie kredīti uz 2010. gada 31. martu⁷¹

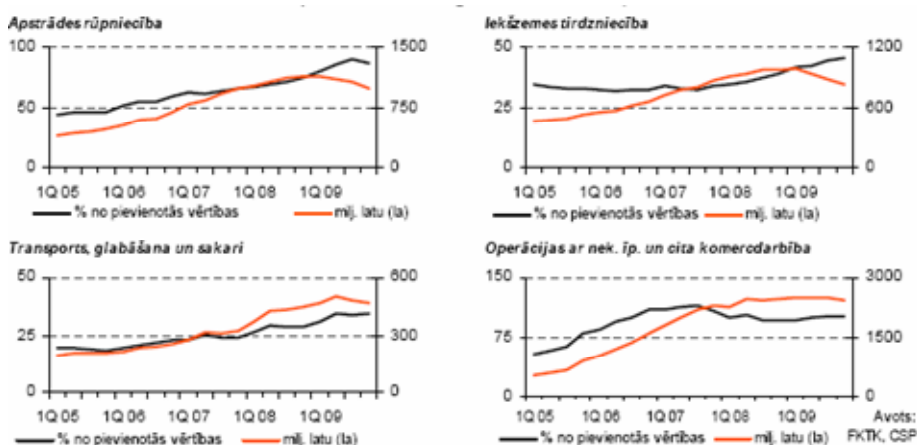
„Ge Money” kredītu apjomi šī gada marta beigās bija 168 milj. ls – par 16,1 % mazāk nekā pirms gada. „Swedbankai”, kurai pieder gandrīz ¼ tirgus, kredītu apjomi sarukuši par 11,5 % līdz 3,69 miljardiem latu. Par 11 % līdz 517 miljoiem ir sarucis arī „Rietumu Bankas” izsniegto kredītu apjoms. Aizkraukles bankai kredītu apjomi samazinājušies par 9 % līdz 589 miljoiem

⁷⁰ I. Solovjova „Makroekonomisko faktoru ietekme uz Latvijas komercbanku sistēmas stabilitāti“, 11. lpp. 9 lpp., 2009

⁷¹ Latvijas Komercbanku asociācija - <http://www.bankasoc.lv/lka/statistika/bankas/article.php?id=3311>

latu, „UniCreditBank” kredītportfelis sarucis par 9,2 % līdz 597 milj.l.s, „Danske Bank” Latvijas filiālei – par 8,3 % līdz 216 milj.l.s, „SEB bankai”- par 7 % līdz 2,1 miljardam latu, „DnB Nord bankai” – par 4,8 % līdz 1,6 miljardiem latu, Latvijas u Hipotēku un zemes bankai – par 4,1 % līdz 685 milj.latu, bet „Nordea Bank Filand” – par 3,5 % līdz 2,04 miljardiem latu.

Pēc šiem datiem var secināt, ka kredītu izsniegumu skaits stipri sarūk, kas atspoguļojas uz uzņēmumu nepietiekamu finansējuma ieguvī. Visām vadošajām bankām kredītu izsniegumu skaits ir samazinājies. Arī vadošajai bankai - Swedbankai. Kāda bija kredītu izsniegumu situācija 2009. gadā šajā banka pa nozarēm var aplūkot attēlā (3.8. att)

3.8. Swedbank izsniegto kredītu skaits pa nozarēm ⁷²

Var secināt, ka aizņēmēju finanšu situācija lielā mērā atkarīga no nozares, kurā tie strādā. Izmaksu samazinājuma un pasaules ekonomikas atgūšanās dēļ eksporta nozarēs apgrozījums pamazām pieaug, ļaujot samazināt parādsaistību slogu. Tā apstrādes rūpniecībā parāda apjoms pret nozarē radīto pievienoto vērtību sācis samazināties, kamēr transporta un sakaru nozarē kredītu sloga pieaugums ir apstājies. Savukārt, iekšzemes pieprasījuma nozarēm klāsies grūtāk. Mazumtirdzniecībai un vairumtirdzniecībai pat pie krītoša parāda apjoma, slogs pieaug, jo nozares pievienotā vērtība un apgrozījums samazinās straujāk. Situācija nekustamo īpašumu un citu komercpakalpojumu sektorā šķiet negaidīti laba – kredītu apjoms un slogs pret pievienoto vērtību ir stabils. Tomēr tas visticamāk ir tikai datu laika nobīdes efektu dēļ – nekustamo īpašumu sektors krīzes laikā ir cietis visvairāk un arī kavējumu īpatsvars tam ir vislielākais (virs 30% no kredītportfeļa).⁷³

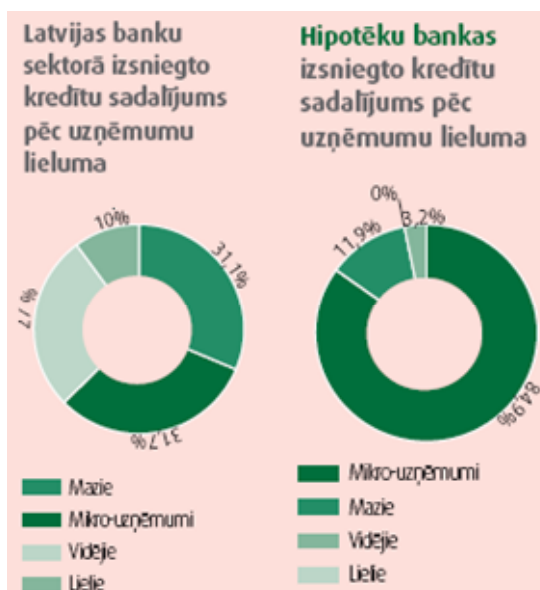
⁷² Swedbank pētījums par kredītu izsniegumiem 2009 gadā, 12. lpp

⁷³ Turpat.

Tomēr svarīga vieta MVU atbalsta sistēmā ir Latvijas Hipotēku un zemes bankai (Hipotēku banka), kas ir Latvijā vienīga valstij 100 % piederoša banka un veic bankai raksturīgās funkcijas. Ar Hipotēku bankas starpniecību kopš 2000. gada tiek īstenota Latvijas MVU attīstības kreditēšanas programma. Programmas līdzšinējā realizācija ir būtiski veicinājusi kapitāla pieejamību MVU, kā arī komercbanku aktīvāku iesaistīšanos MVU kreditēšanā.

Pašreiz ir aktivizējies Hipotēku bankas privatizācijas jautājums. Autore uzskata, ka bankas privatizācija nav pieļaujama, jo, kā jau minēts, šī banka ir nozīmīgs valsts politikas instruments uzņēmējdarbības veicināšanai, no kura nevajadzētu atteikties.

Hipotēku banka Latvijas banku tirgū strādā tieši ar mazajiem uzņēmumiem. Kā liecina Finanšu un kapitāla tirgus komisijas dati, 2008. gadā banku sektorā kopumā mazo uzņēmumu segmentam pievērsa mazāku uzmanību nekā Hipotēku banka (3.9.att)

3.9. Izsniegto kredītu skaits pa uzņēmumu sadalījumiem⁷⁴

Pēc redzamajiem datiem var secināt, ka Hipotēku banka sadarbojas ar uzņēmējiem un izsniedz kredītus investīcijām vairāk nekā vidēji banku sektorā Latvijā kopumā.

Šobrīd nozīmīgākā atbalsta programma, ko realizē Hipotēku banka, ir 2008. gada 13. maijā Ministru kabinetā akceptētā Komersantu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programma. Apstiprinot šo programmu, valdība paredzēja atbalstīt investīciju un apgrozāmo līdzekļu aizdevumu veidā uzņēmumus, kuri orientējas uz starptautisko tirgu, ražo produkciju vai sniedz pakalpojumus ar augstu pievienoto vērtību, tehnoloģiski ietilpīgus ražošanas uzņēmumus, kā arī

⁷⁴ www.hipo.lv/ufiles/File/Citi/Klientu_zurnals.pdf

jaunu uzņēmumu izveidi. Programmas ieviešanu Hipotēku banka uzsāka 2008. gada jūnijā, aizdevumu izsniegšanai izmantojot no noguldījumiem piesaistītos līdzekļus. 2008. gada rudens satricinājumi finanšu tirgos apturēja finanšu resursu piesaisti programmas vajadzībām, tādējādi jaunu aizdevumu izsniegšana bija ierobežota. Programmas ietvaros līdz 2008. gada beigām bija piešķirti 32 aizdevumi 9,9 milj. latu apmērā, tai skaitā, 7,2 milj. latu apmērā – investīciju aizdevumi, 2,7 milj. latu apmērā – apgrozāmo līdzekļu aizdevumi.⁷⁵

Kopš 2007. gada Hipotēku banka uzņēmējiem piedāvā jaunu, finansēšanas instrumentu – Mezzanine aizdevumu. Jaunais aizdevums ir vēl viena iespēja, kā palīdzēt uzņēmējiem īstenot inovatīvas idejas. Mezzanine nav parasts aizdevuma veids. Būtībā šis aizdevums uzskatāms par ieguldījumu uzņēmuma kapitālā. Aizdevums ir piemērots uzņēmumiem, kuru īpašniekiem trūkst ķīlu vai kuri nevēlas piesaistīt jaunus investorus (riskā kapitāla fondus u. c.), bet pašu kapitāls ir par mazu, lai īstenotu uzņēmuma attīstības plānus ar komercbanku finansējuma palīdzību. Aizdevumu var saņemt vismaz 2–3 gadus sekmīgi strādājošs uzņēmums ar labu menedžmentu, perspektīvu un reālu biznesa plānu, ja plānota darbības paplašināšana, iecerēts ieviest jaunu produktu/tehnoloģiju, domāts uzsākt darbību jaunā nozarē vai paplašināt ražošanu, iegādājoties citu uzņēmumu. Mezzanine aizdevumu saņem papildus tiem aizdevumiem, ko izsniegušas komercbankas. Tomēr jāņem vērā, ka Mezzanine aizdevumam noteiktas augstākas procentu likmes nekā komercaizdevumiem, jo nepieciešams segt tā riskus.⁷⁶

Tātad kopā var secināt, ka bankas piedāvā uzņēmumiem kredītus. Ja MVU finanses un projekti atbilst banku prasībām, tad pastāv iespēja, ka uzņēmums dabūs kredītu. Bankās galvenais kritērijs pēc kā analizē kredīta piešķiršanu ir biznesa plāns un finanšu situāciju uzņēmumā. Pēc tam seko kritēriji, kas atbilst situācijai attiecīgā nozarē un cik lieli līdzekļi ir paredzēti šīs nozares kreditēšanai. Šobrīd banku starpā valda liela konkurence, kas paver uzņēmējiem izvēles iespējas, kurā bankā šo kredītu ņemt. Tomēr autore uzskata, ka šobrīd tik plašā informācijas pieejamībā uzņēmējam ir grūti izvēlēties sev piemērotāko. Tāpēc būtu nepieciešams sistematizēt šo kredītu noteikumus, kas atvieglotu MVU aprēķinus par to, vai tas spēj pretendēt uz kredītu.

2.4. Alternatīvie finansēšanas veidi

Alternatīvie finansēšanas veidi ir pārējie uzņēmējdarbības finansēšanas avoti. Tiem, piemēram, var būt līzings, overdrafts, faktoringš. Šie finansēšanas avoti iedalās atkarībā no

⁷⁵ LR Ekonomikas ministrijas Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību. - Rīga, 2008.- 108. lpp

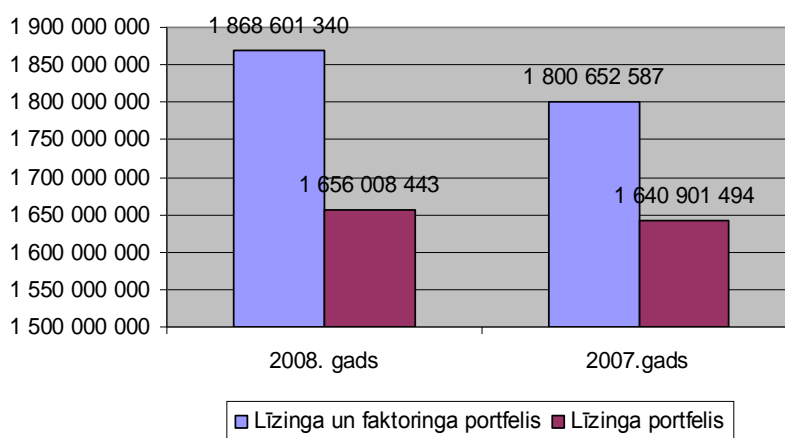
⁷⁶ www.hipo.lv/ufiles/File/Citi/Klientu_zurnals.pdf

izsniegšanas īpatnībām. Aizvien vairāk Latvijas bankas sāk izmantot šos finansēšanas instrumentus kā vienu no savas darbības veidiem, kas, savukārt, dod iespējas MVU tikt pie līdzekļiem.

Līzings ir vienošanās, kas panākta starp iznomātāju (īpašuma īpašnieku) un nomnieku (īpašuma nomātāju), kas dod tiesības izmantot konkrētu īpašumu noteiktā laika periodā kā atlīdzību par iemaksātajām naudas summām. Citiem vārdiem sakot, līzings devējs nopērk attiecīgo līzings darījuma objektu savā īpašumā un atdod to lietošanā līzings ņēmējam. Līzings ņēmējs veic pakāpeniskus maksājumus, norēķinoties par iespēju lietot sev nepiederību preci. Jāatzīmē, ka līzings nebūt nav noma ar izpiršanas tiesībām. Kad uzņēmums nomā kādu ražošanas līdzekli ar izpiršanas tiesībām, uzņēmums kļūst par tās īpašnieku uzreiz, kad izdara pirmo iemaksu.⁷⁷

Viens no līzings popularitātes pieaugšanas iemesliem ir fakts, ka to var izmantot kā finansējuma avotu. Turklāt, izmantojot līzingu, uzņēmums var nodrošināties pret straujām izmaiņām tehnoloģijas jomā, līdz ar to tiek samazinātas izmaksas, kas saistītas ar iekārtu novecošanos.

2000.gada 17.oktobrī tika dibināta sabiedriska organizācija Latvijas Līzings devēju asociācija (saīsināti - LLDA), kurā apvienojās pašmāju lielākās līzings sabiedrības *Hanza Līzings*, *Unilīzings*, *Nordea Finance Latvia* un *Optiva līzings* (pēc gada pārtapa par *Sampo līzings*). 2002.gada sākumā *Unilīzings* iegādājās *Sampo* līzings portfeli. LLDA uzdevums ir veidot statistikas apkopojumus par līzings devēju darbības rādītājiem, veikt analīzi, izdarīt secinājums par līzings tendencēm kopumā(3.10.att) .⁷⁸

3.10. att. Izsniegto līzingu un līzings portfeļa izmaiņas⁷⁹

⁷⁷ Briede I. Banku finanšu pakalpojumi. - Rīga: 2004, - 72. lpp.

⁷⁸ <http://www.llda.lv/par/vesture.html>

Apkopojot LLDA publicētos datus par līzingu un tā portfeli var secināt, ka 2008. gadā līzingu portfelis ir audzis salīdzinājumā ar 2007. gadu.⁸⁰ Šie rādītāji liecina, ka līzingu portfelim ir tendence palielināties, kas vērtējams kā pozitīvi, jo līzings piedāvā stiprākus motivācijas stimulus uzņēmējdarbībā. Tas dod iespēju uzņēmumu attīstībai, materiālu, finanšu un darba resursu racionālai izmantošanai Tādējādi līzings ir ļoti izdevīgs, jo, tas dod iespēju ātrāk atjaunot ražošanas iekārtas. Galarezultātā tiek nodrošināta ekonomikas augšupeja.

Savukārt, overdrafts ir īstermiņa aizdevums, kurā uz rakstveida līguma pamata tiek pieļauts klienta norēķinu konta debeta atlikums.⁸¹ Šī finansēšana avota izdevīgums ir tāds, ka uzņēmējs var sabalansēt savus maksājumus (regulāros), aizņemties no kredītiestādēm nelielas naudas summas lielāku pirkumu veikšanai. Overdraftam parasti nav nepieciešams nodrošinājums un tas ir ātrs naudas līdzekļu saņemšanas avots.

Overdrafts paredzēts, lai palīdzētu sakārtot naudas plūsmu uzņēmuma darbības sākumposmā. Tā mērķis ir apgrozāmo līdzekļu un dažādu ikdienas maksājumu finansēšana. Norēķinu kontam tiek piešķirts kredīta limits, kuru uzņēmējs varat izmantot pēc saviem ieskatiem. Overdraftu jaundibinātajiem uzņēmumiem izsniedz Swedbank. Tas paredz finansējumu līdz Ls 3000, a tbalsta programmu pārvaldes Altum līdzfinansējums līdz Ls 700 000, kā arī finansējums sadarbībā ar Latvijas Garantiju aģentūru - aizdevuma garantija līdz Ls 100 000.

Autore uzskata, ka overdrafts ir izdevīgs, jo limits tiek piešķirts katram norēķinu kontam atsevišķi, tādējādi ienākošie maksājumi samazina konta negatīvo atlikumu un, attiecīgi, uzņēmuma procentu izmaksas, jo overdrafta procenti par reāli izmantotajiem līdzekļiem tiek aprēķināti katras dienas beigās.

Vēl viens no finansēšanas avotiem ir faktoring – pakalpojums, kas radīts uzņēmumu naudas plūsmas uzlabošanai un kura pamatā ir naudas prasījuma (debitora parāda) nodošana faktoringa uzņēmumam, saņemot tūlītēju apmaksu.⁸²

Banka segmentē klientus pēc biznesa veida un lieluma, tāpēc tā var darboties kā konsultants, kas redz, kurš finansējuma veids klientam būtu vispiemērotākais konkrētā gadījumā. Un faktoring bieži vien ir visizdevīgākais finansējuma veids. Īpaši, ja klients ir strauji augoša kompānija, kam nav pietiekami pamatlīdzekļu vai nekustāmo īpašumu, ko iekļāt, lai paņemtu kredītu.

⁷⁹ <http://www.llda.lv/par/vesture.html>

⁸⁰ Turpat.

⁸¹ M Kudinska Kredītēšana. – Rīga: Latvijas Komerbanku asociācijas Konsultāciju un mācību centrs., 2008, - 14.lpp.

⁸² M Turpat. 21.lpp.

⁸² <http://www.kreditiem.lv/lv/uznemumiem/faktorings/?ln=2>

Pēc būtības tas ir pakalpojums, kas radīts uzņēmumu naudas plūsmas uzlabošanai un kura pamatā ir naudas prasījuma (debitora parāda) nodošana faktoringa uzņēmumam, saņemot tūlītēju apmaksu. Tādējādi faktoringa dod uzņēmējiem iespēju bez tiešas garantijas saņemt finansējumu, kura vienīgā "ķīļa" ir debitoru parāds jeb līdzekļi, kas jāsaņem no pircējiem. Mazie un vidējie uzņēmumi, izvēloties faktoringu, palielinot darbības efektivitāti. Tādēļ faktoringa izmantošana nodrošina vienmērīgu naudas plūsmu un atvieglo tās plānošanu, samazina klientu apkalpošanas un administrēšanas izdevumus, kā arī samazina ar debitoru parādiem saistīto risku, ļaujot uzņēmējiem vairāk resursu novirzīt savai pamatdarbībai.⁸³

Tomēr kā vēl vienu svarīgu un nozīmīgu finansu ieguves avotu autore grib minēt Eiropā un ASV populāro investīciju piesaistes veidu – biznesa eņģeļu tīklu. Tie tiek veidoti kā telpa, kurā tiek radīta sadarbību jauni entuziasti ar biznesa ideju un pieredzējuši uzņēmēji vai topa menedžeri ar brīviem līdzekļiem, lai apvienotos jauna uzņēmuma un biznesa veidošanā.

Visā pasaulē privātie investori jeb biznesa eņģeļi ir privātpersonas, kas uzņemas augstu risku, investējot kapitālu uzņēmumos, pirms tiem aizdot naudu gatavas bankas vai riska kapitāla fondi. Biznesa eņģeļi parasti ir turīgi individuāli ar lielu pieredzi, kuri dažādu iemeslu dēļ iegulda savus brīvos līdzekļus un arī pieredzi iesācēju radītās biznesa idejās, jo īpaši inovācijās. Līdztekus finanšu ieguldījumam tie sniedz uzņēmējam arī pieredzējuša eksperta palīdzību, kontaktus un konsultācijas, ko citādā veidā uzņēmējs nevar iegūt.⁸⁴

Latvijā salīdzinoši neliela daļa no kopējā komersantiem piesaistītā finansējuma ir privātais finansējums. Lielākā daļa no investīcijām uzņēmumu attīstībā tiek finansēta no kredītiestāžu jeb komercbanku sniegtajiem kredītiem. Taču tā kā komercbankas finansējumu aizdot galvenokārt pret ķīli jeb citādu nodrošinājumu, kuru vērtība bieži vien jāpārsniedz aizdevumu apjoms, tad uzņēmumi, kuriem nepieciešams finansējums komercdarbībai attīstīšanai vai uzsākšanai, nevar saņemt nepieciešamo ārējo finansējumu.

Savukārt, tiklīdz biznesa eņģelis ir atradis pievilcīgu, jaunu biznesa ideju, viņš iegulda savus finanšu līdzekļus un zināšanas tās attīstībai. .

Visbiežāk biznesa eņģeļu aktivitāte izpaužas tādās jomās, kas saistītas ar inovācijām, informāciju tehnoloģijām un interneta komunikācijām. Autore to skaidro tādējādi, ka biznesa eņģeļi uzņemas risku tajās nozarēs, kas potenciāli varētu piedzīvot strauju izaugsmi un nest ātrāku peļņu. Tradicionālās nozares, piemēram, mazumtirdzniecība vai lauksaimniecība, lielākoties nav interesantas biznesa eņģeļiem

---

⁸⁴ <http://www.biznesaengeli.lv/be/index.php?NodeID=2>

Veiksmīgie piemēri biznesa eņģeļu ieguldījumiem ir pārsteidzoši - gan pasaulē zināmās, milzīgās kompānijas Apple, Amazon un Body Shop, gan arī kaimiņos Igaunijā bāzētais bezmaksas interneta saziņas Skype projekts, kas pēc divu gadu darbības tika pārdots 350 reīzu dārgāk par summu, ko savulaik idejā ieguldīja tās atbalstītājs Tāpēc autors cer, ka Latvijā tiks veiksmīgi izmantota pasaulē aprobētā praksē; tiek veidots biznesa eņģeļu tīkls - organizācija kā starpnieks, kas sasaista inovāciju cilvēkus ar uzņēmējiem.

Pēc autora domām patlaban Latvijā galvenā problēma, kas bremzē biznesa eņģeļu kapitāla izmantošanu jaunu un inovatīvu uzņēmumu veidošanā, ir informācijas trūkums - gan inovāciju autoru, gan potenciālo biznesa eņģeļu pusē. Rezultātā cilvēkiem, kuri labprāt riskētu ar saviem līdzekļiem, ir grūtības atrast ieguldījumiem piemērotus projektus, savukārt daudz labu ideju finansējuma trūkuma dēļ nekļūst par biznesa projektiem.

Cik svarīgi ir runāt par biznesa eņģeļiem Latvijas kontekstā? Ļoti svarīgi. Biznesa eņģeļi jeb privātie investori ir neatsverams balsts tieši mazajiem uzņēmumiem un bieži vien noteicošais faktors to tālākajā attīstībā. Atšķirībā no uzņēmumiem, kas savu vietu tirgū jau ir atraduši, mazajiem uzņēmumiem ir daudz sarežģītāk piesaistīt institucionālos investorus jaunu, riskantu ideju realizēšanai. Tieši privātie investori ir tie, kas uzdrošinās ieguldīt līdzekļus uzņēmuma idejas realizēšanai nepieciešamās infrastruktūras un tehniskās bāzes sagatavošanā. Bez tam mazie uzņēmumi biznesa eņģeļa personā iegūst ne tikai investoru, bet arī vērtīgu biznesa konsultantu, kura sniegtos padomus citkārt nevarētu atļauties nopirkt.⁸⁵

Var secināt, ka uzņēmumiem pastāv vairāki finansējuma instrumenti, tostarp ir arī pieejamas valsts attīstības programmas un ES fondi. Tomēr līdztekus tam pastāv daudz problēmas, kas kavē šo līdzekļu pieejai, kā arī nepietiekams informācijas daudzums par pieejamiem struktūrfondiem. Pēdējo 2 gadu laikā situācijai Latvijā bija tendence pasliktināties, valsts nestabilā ekonomiskā stāvoklī dēļ kā arī vispasaules finansu krīzes iespaidā. Taču pagājušā gadā, t. i., 2009. gada beigās iezīmējās pazīmes par ekonomikas augšupeju un MVU stabilizēšanos.

Pēc autores domām Latvijā pastāv labvēlīga ekonomiskā vide aktīvai uzņēmējdarbībai, kurai ir potenciāls attīstīties. Taču, lai to realizētu dzīvē ir nepieciešams Latvijas valdības, Latvijas valstī funkcionējošo uzņēmumu izpratne, ieinteresētība un atsaucība šī jautājuma sakārtošanai. Autore uzskata, ka valstī vairāk jā rūpējas par savu vietējo ražotāju aizsardzību un uzraudzību, t.i., valstī uzņēmumi jā aizsargā ārzemju ražotājiem. Lai gan te pastāv dilemma – ja mūsu valsts tirgū darbosies ārzemju ražotāji, vietējiem uzņēmumiem tas būs lielāks virzītājspēks sava produkta kvalitātes uzlabošanai un izmaksu samazināšanai. Tādejādi radīsies lielāka konkurētspēja.

⁸⁵www1.kvestnesis.lv/?menu=doc&id=125511

Kopumā var secināt, ka MVU attīstību kavē lielākoties finansu līdzekļu trūkums, ierobežotas iespējas saņemt šos te kredītus (kas ietver sevī – ķīlu trūkums un garantiju nodrošinājums). Bet ja valsts turpinās aktīvi iesaistīties MVU darbībā, tad visdrīzāk, ka nākotnē būs vērojama pozitīva augšupeja. Tomēr pēc ekonomistu domām ekonomikas pilnīga augšupeja var atsākties 2011. gadā, ja pasaules finanšu tirgi būs pilnībā stabilizējušies un atjaunosies kreditēšana, kas dotu pozitīvu stimulu kā pašmāju uzņēmējiem, tā arī nodrošinās ārējā pieprasījuma pakāpenisku pieaugumu.

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

Darbā veiktie secinājumi:

1. Mazie un vidējie uzņēmumi Latvijā 2009. gadā sastādīja 99% no visiem uzņēmumiem (MVU kategorijā ietilpst 3 veidu uzņēmumi – mikro, mazie un vidējie uzņēmumi);
2. Reģistrēto uzņēmumu skaits kopš 2006. gada ir sarucis, likvidēto uzņēmumu skaits palielinājies (2006.gadā – reģistrēti 13 404 komersanti un komercsabiedrības, bet likviditāti 3,274, 2009. gadā - 9228 individuālo komersantu un komercsabiedrību, likviditāti - 5 715), kas skaidrojams ar to, ka, lai gan ar iestāšanos Eiropas Savienībā būtiski pieaugot vietējo uzņēmumu iespējām, bija nodrošināti labvēlīgi nosacījumi vienmērīgam jaundibināto uzņēmumu skaita pieaugumam, tomēr ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanai nepietika ar jaundibinātu uzņēmumu dibināšanas veicināšanu - šiem jaundibinātajiem uzņēmumiem ir jābūt dzīvotspējīgiem;
3. Mazie un vidējie uzņēmumi spēj ātrāk pielāgoties tirgus izmaiņām, uzņēmumi ir vieglāk pārvaldāmi un kontrolējami, kā arī ātrāk reaģē uz pieprasījuma izmaiņām salīdzinājumā ar lieliem uzņēmumi;
4. Būtiskākie kavēkļi mazo un vidējo uzņēmuma attīstībā ir nodokļu administrēšana, finanšu resursu pieejamības problēmas, uzņēmumu reģistrēšanās process, kā arī reģionālās atšķirības;
5. Lielāka uzņēmējdarbības aktivitāte koncentrējas Latvijas galvaspilsētā (1901 uzņēmumi jeb 56,52%). Jaunajiem komersantiem Rīga šķiet piemērotāka vieta, kur uzsākt biznesu, no kā savukārt cieš Latvijas pārējie reģioni, it sevišķi Latgale;
6. Valstī tiek izstrādātas dažādas programmas un fondi, kas veicina uzņēmēju finanšu līdzekļu pieejamību, kas skaidrojams ar Latvijas vienu no primārajiem uzdevumiem - mazo un vidējo uzņēmumu attīstību. Fondu vadītāji mudina uzņēmējus izmantot viņu palīdzību, jo šobrīd valstī ir nepietiekama informācija par šo fondu darbību.
7. Pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā uzņēmēji var pietikties ES struktūrfondu finansējumiem. Lielākie finanšu instrumenti – ES fondi, kuru ietvaros Latvija saņem finanšu palīdzību ir Eiropas Reģionālās attīstības fonds (ERAF), Eiropas Sociālais fonds (ESF) un Kohēzijas fonds (KF);
8. Svarīga vieta MVU atbalsta sistēmā ir Latvijas Hipotēku un zemes bankai (Hipotēku banka), kas ir Latvijā vienīga valstij 100 % piederoša banka un veic bankai raksturīgās funkcijas. Ar Hipotēku bankas starpniecību kopš 2000. gada tiek īstenota Latvijas MVU attīstības kreditēšanas programma;

9. 2003. gadā tika izveidota Latvijas Garantiju aģentūra (LGA), kura nodrošina, ka mazie un vidējie uzņēmumi var saņemt reālu finansu atbalstu un nodrošinājumu savas idejas (biznesa) realizācijai un garanta nodrošinājumu kredīta vai līzinga pieejamībai komercbankās.
10. 2005. gadā tika izveidota atbalsta programmu pārvalde ALTUM, lai mazie un vidējie uzņēmumi varētu vieglāk saņemt finansējumu. Programmas ietvaros tiek finansēti strauji augošie uzņēmumi, projekti, kuros riska dēļ (nepietiekama nodrošinājuma) nekreditē komercbankas;
11. Līdz 2008. gadam Latvijā bija novērojams „kreditēšanas bums”. Laika posmā no 2004. – 2008. gadam strauji attīstījās kredītu izsniegumus skaits – ik gadu kredītu apjoms pieauga par 50 – 60 %, kas skaidrojams ar strauju ekonomisko izaugsmi un Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā;
12. Straujā kreditēšanas izaugsme un negatīvi ietekmēja komercbanku aktīvu kvalitāti, jo Latvijas ekonomikas izaugsmes temps samazinājās, tādējādi ietekmēja komercbankas drošību un komercbanku sistēmas stabilitāti. Kopš 2009. gada banku izsniegtie kredīti strauji samazinājās. Gada laikā (no 2009. līdz 2010. gadam) Latvijas komercbanku izsniegto kredītu apjomi samazinājušies par aptuveni 1,2 miljardu;

Pamatojoties uz darbā veikto pētījumu un izdarītajiem secinājumiem, autore izvirza sekojošus priekšlikumus:

1. Valdībai nepieciešams novirzīt atbalstu uz mazāk attīstītajiem reģioniem valstī, lai tajās teritorijās veicinātu mazo un vidējo uzņēmumu attīstību, kas būs pamats konkurences nodrošināšanai un jaunu darba vietu radīšanai;
2. Valstij vairāk jāorganizē informācijas nodošana uzņēmēju vidū, par pieteikšanos konkrētajiem projektiem, to pieteikšanās termiņiem, lai uzņēmējiem būtu pietiekama skaidrība par projektu darbību un viņa iespējām pieteikties konkrētajam projektam. Tas veicinātu lielāku ieinteresētību no uzņēmēju puses par piedāvātajiem atbalsta projektiem un fondiem.;
3. MVU vadītājiem būtu daudz vairāk jāinteresējas par to, kādas iespējas un atbalsta instrumenti tiem ir pieejami, lai sekmīgāk attīstītu savu uzņēmumu. Uzņēmumiem, kurus vieno darbība vienā nozarē, kopīga teritorija būtu daudz vairāk jākomunicē savā starpā, tas palīdzētu jaunajiem MVU laikus uzzināt par problēmām vai iespējam, kas to varētu sagaidīt nākotnē. Šādu komunikāciju varētu nodrošināt teritoriālo vai nozaru MVU darbības apspriedes semināri.

4. Jaundibinātajiem uzņēmumiem izstrādāt programmu, kuros būtu noteikti kritēriji, pēc kuriem tas var iegūt kredītu bankā. Jo šobrīd jaunajiem uzņēmumiem kredīta saņemšana izredzes ir niecīgas, jo galvenokārt tiem nav ko ieķīlāt, kredītus galvenokārt iegūst uzņēmumi, kuriem ir ideālas finanses un nodrošinājums, piemēram, nekustamais īpašums;
5. Nodokļu atvieglojums piešķirt ne tikai mikrouzņēmumiem, bet gan arī mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, kas veicinātu to paplašināšanos, kas savukārt palielinātu darba vietu skaitu un ražošanas apjomu;
6. Plašāk izmantot elektroniskās saziņas un elektroniskās dokumentu iesniegšanas iespējas mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, lai samazinātu uzņēmēja personisko vizīšu skaitu Uzņēmumu reģistrā, tādējādi atvieglojot uzņēmumiem reģistrēšanās procesa etapus;
7. Uzņēmumiem par „aplokšņu algām”, negodīgu uzņēmējdarbības veikšanu, kā arī nelegālo darbaspēka nodarbinātību, izdarīt izmaiņas likumdošanā, tādējādi vai nu aizliegt tālāku uzņēmējdarbības vadību vai arī kriminālatbildību par tīšu izvairīšanos no nodokļu maksāšanas.

IZMANTOTĀS LITERATŪTAS UN AVOTU SARAKSTS

1. LR Komercedarbības atbalsta kontroles likums ,spēkā no 2003. gada.
2. Administratīvās procedūras un uzņēmējdarbības vide Latvijā 2001. – 2009. gads - LR Ekonomikas ministrija, 2009. – 304.lpp;
3. Balode H. Kā idejas savienot ar naudu. – Diena: 2005.19.09. - 7. Lpp
4. Baranovskis N. Uzņēmējdarbības organizēšanas teorija. – Rīga: RTU, 2005, - 152.lpp
5. Jaunās MVU definīcijas piemērošana. - Eiropa Kopiena, 2006.- 48.lpp ;
6. Komercedarbības konkurētspējas un inovācijas veicināšanas programma 2007.-2013.gadam - LR Ekonomikas ministrija, 2007. – 123. lpp.;
7. Komercedarbības konkurētspējas un inovācijas veicināšanas programma 2007.-2013. gadam - LR Ekonomikas ministrija, 2009. – 136. lpp.;
8. Latvijas aktīvā darbaspēka aizplūdes problēmas, tās iemesli un iespējamie risinājumi, - Baranceva B., 2007. - 26. lpp;
9. Latvijas Mazo un vidējo uzņēmumu attīstības programma 2003.-2006.gadam – LR Ekonomikas ministrija, 2006. – 40.lpp;
10. Latvijas uzņēmējdarbības vides izvērtējuma un reformu ziņojums. – Animus Account, 2009. - 69. lpp ;
11. Nauda un finanšu institūcijas, - Latvijas Banka., 2009.- 7.lpp;
12. Organizāciju un institūciju attieksme pret lauku attīstību – S. Ancāns , B.Rivža, 2000. – 142. lpp;
13. Uzņēmējdarbības uzsākšana kā risinājums Latvijas pašreizējā sociālajā situācijā - A.Nātriņš, 2009. - 6.lpp;
14. Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību, - LR Ekonomikas ministrija, 2007. – 123. lpp.;
15. Avotiņš V., Birzulis J., Kušners E. Mazā un vidējā biznesa attīstība Latvijā. - Rīga, LAA., 1998., 95.lpp;
16. Forands I., Stratēģija, Kvalitāte. – Rīga: BC Turība., 1999. - 148.lpp;
17. Kudinska M Kredītēšana. – Rīga: Latvijas Komerčbanku asociācijas Konsultāciju un mācību centrs., 2008.- 126.lpp;
18. Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra Inovatīvās darbības pamatelementi. – Rīga: SIA Tipogrāfija Pērse., 2007.- 276.lpp;
19. Latvijas Uzņēmējdarbības un menedžmenta akadēmija Uzņēmējdarbība. – Rīga: 2003. – 240 lpp;

20. Lešinskis I Mazās un vidējās uzņēmējdarbības priekšnosacījumi un priekšrocības MVU. Valsts atbalsts MVU.- Rīga: BC Turība., 2004. – 213. lpp;
21. Rurāne M. Uzņēmējdarbības organizācija un plānošana. – Rīga: BC Turība., 2002.-336 lpp;
22. Rūrāne M. Uzņēmējdarbības pamati. – Rīga: BC Turība, 1997. - 193 lpp;
23. Pelše G., Ruperte I. Mazā Biznesa kurss.- Rīga: Jumava, 2006.- 326.lpp
24. Porter M.E., Scwab K. The Global Competitiveness Report 2008-2009: 2009.- 214.lpp;
25. Jane Tonge A Review of Small Business Literature, Part 1: Defining The Small Business. – Manchester: Manchester Metropolitan University Business School., 2001. – 31. lpp;
26. Scientific Papers University of Latvia Econimics. – Rīga: 2009., - 416. lpp
27. [Elektroniskais resurss]. - Hansaetic Capital - www.hanseaticcapital.net - 2010. – 20.maijs.
28. [Elektroniskais resurss].- Baltijas Mazo Uzņēmumu Investīciju Fonda mājas lapa www.bsef.ee - 2010. - 1.jūn.
29. [Elektroniskais resurss]. - Ekonomikas Ministrija mājas lapa, Mazo uzņēmumu Eiropas Harta. - www.em.gov.lv - 2010.- 3.jūn.
30. [Elektroniskais resurss]. - Eiropas Savienības struktūrfondi. - www.esfondi.lv - 2010.- 31.maijs.
31. [Elektroniskais resurss]. - MVU interneta portāls - www.mvu.lv - 2010. – 28.maijs
32. [Elektroniskais resurss]. - Lursoft - www.lursoft.lv/lursoft-statistika/ - 2010. – 6.jūn.
33. [Elektroniskais resurss]. – Atbalsta programmu pārvalde - <http://www.altum.lv/> - 2010.- 3.jūn.
34. [Elektroniskais resurss]. - [European Commission](http://EuropeanCommission) , Eurostat - epp.eurostat.ec.europa.eu – 2010.- 26.maijs.
35. [Elektroniskais resurss]. – Kredītu portāls - www.kreditiem.lv – 2010.- 25.maijs
36. [Elektroniskais resurss]. - Ministru Kabinets, Nacionālā inovāciju programma 2003.- 2006.gadam - www.innovation.lv
37. [elektroniskais resurss] - Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde - www.csb.gov.lv – 2010. – 4. jūnijs
38. [Elektroniskais resurss] - Ekonomikas Ministrija - www.em.gov.lv - 2010. – 22.maijs
39. [Elektroniskais resurss] – Latvijas privāto investoru asociācija – www.biznesaengeli.lv – 2010. – 6. jūnijs
40. [Elektroniskais resurss] – Hipotēku banka – www.hipo.lv – 2010. – 6. jūnijs
41. [Elektroniskais resurss] – Swedbank - www.swedbank.lv – 2010. – 30. maijs

42. [Elektroniskais resurss] – SEB banka - www.seb.lv – 2010. – 30.maijs

PIELIKUMI

1.pielikums

Intervija ar SIA „X” īpašnieku

Pēc īpašnieka vēlmes uzņēmuma nosaukums un personas netiek minētas īstajos vārdos.

1. *Ar ko nodarbojas Jūsu uzņēmums un cik ilgi tas jau pastāv?*

Uzņēmums nodarbojas ar telpu tīrīšanu un uzkopšanu, logu mazgāšanu, ēku apsaimniekošanu, teritorijas uzkopšanu (ziemas mēneši tā ir sniega tīrīšana teritorijā un no jumtiem, vasara – zāles pļaušana, apzaļumošana, savukārt rudens un pavasara mēnešos – lapu grābšana, jumtu remontu) un saimniecības preču tirgošanu, kas ir samērā jauns pakalpojums. Liels pieprasījuma kritums novērojams – janvāra, februāra mēnešos. Dibināts 2007. gada novembra beigās. Uzņēmumā ir divi valdes locekļi un divi īpašnieki. (50:50)

2. *Kā radās ideja par šo biznesu un kas bija Jūsu dzinējspēks attīstīties uz priekšu?*

Sākotnēji strādāju algotu darbu tīrīšanas un uzkopšanas uzņēmumā par tīrīšanas speciālo darbu speciālistu. Šajā jomā darbojos 8 gadus līdz sajutu, ka neesmu novērtēts – ne finansiāli, ne arī kā speciālists. Nejauši iepazinos ar pašreizējo kolēģi, kas tajā brīdī mācījās Banku augstskolā uzņēmējdarbību. Sākotnēji centāties izveidot uzņēmumu ar autoelektronikas novirzienu, bet nebija iespējams piesaistīt pietiekami daudz klientu. Tajā pašā laikā darbojos vēl vienā tīrīšanas un uzkopšanas uzņēmumā. Vienu vakaru ieteicu kolēģim pamēģināt uzņēmēja spējas tīrīšanas un uzkopšanas nozarē. Tā nepagāja mēnesis un uzņēmumu reģistrā saņēmām reģistrācijas apliecību. Vēlāk arī PVN apliecību.

Uzņēmējdarbība ir „kā narkotikas” – no tās kļūsti atkarīgs un nespēj sevi vairāk iedomāties darbojoties un ieguldot savu darbu kādam citam. Ja cenšas darīt visu pareizi, negrābt kredītus un dzīvot pēc līdzekļiem un ieguldīt visu savu entuziasmu, darbu, tad uzņēmums pats „lēnām aug” un attīstās. Ir jārēķinās, ka uzņēmējdarbības uzsākšanas sākuma stadijā un pirmajos gados pastāv liela iespēja saskarties ar lielām naudas grūtībām, parādiem un pieredzes trūkuma dēļ var rasties problēmas ar valsts kontrolējošām iestādēm un sadarbības partneriem.

1.pielikuma turpinājums

3. *Kāda patlaban ir uzņēmējdarbības vide Latvijā, salīdzinot ar to laiku, kad jūs ienācāt biznesā?*

Pašreiz valda liela konkurence, jo šaura spektra pakalpojumu vai preces uzņēmums nespēj nodrošināt nepieciešamo pakalpojumu vai preces noietu, tamdēļ uzņēmumi paplašina savu preču vai pakalpojumu spektru. Lielās konkurences dēļ krīt cenas par pakalpojumiem un precēm, līdz ar to darbinieku algas. Sarūk iespēja norēķināties par pakalpojumiem un precēm ar pēcapmaksu. Ir palielinājies uzņēmējdarbības ritms – visas operācijas un darījumi notiek ātrāk, lai varētu saglabāt iepriekšējo apgrozījumu. Saasinājusies tēma par kreditoriem un debitoriem, retāk novērojama apmaksā norādītajā datumā par sniegtajiem pakalpojumiem un precēm. Intuitīvi, Latvijā nodokļu politika un likumdošana veidota tā, lai būtu izdevīgāk izvairīties no nodokļu nomaksas, nekā tos maksāt valstij. Ļoti grūti pašreizējās konkurences un nodokļu politikas vidē maksāt oficiāli darbiniekiem algas. Uzskatu, ka liela daļa Latvijas uzņēmumu praktizē algas maksāšanu „aplaksnē”. Tas notiek nevis savtīgu motīvu dēļ, bet gan „izdzīvošanas” nolūkā. Salīdzinot ar 2007. gadu, 2010. gadā uzņēmējdarbības vide kļuvusi daudz skarbāka, bet mūsu uzņēmumam, veidojoties ekonomiskās krīzes apstākļos, ir izdevies pielāgoties un kļūt spēcīgākiem tirgū.

4. *Kādi ir finansēšanas avoti Jūsu uzņēmumā?*

Iekšējie finansēšanas avoti - tīrā peļņa, dividendes. (pamatā)

Ārējie finansēšanas avoti – finansu līzings un patēriņa kredīts.

5. *Kuru banku sniegtos pakalpojumus Jūs izmantojat? Un vai apmierina attieksme kā pret klientu?*

SWED bank, šajā bankā ir uzņēmuma konts un privātie konti, kas piesaistīti pie uzņēmuma konta, arī patēriņa kredīts – „trako kredītu ņemšanas laiku eho”. Unicredit banka – finansu līzings, 0 % iemaksa par komerctransportlīdzekli, šim transportlīdzeklim jau bija piesaistīta kreditēšanas iestāde - Unicredit bank.

Pēdējo 1,5 gadu banku sektors ir kļuvis nežēlīgs (parādījis īsto seju) – maina notiekumus un cenas sniegtajiem pakalpojumiem, neļauj pagarināt apmaksas termiņu, par katru nokavēto dienu tiek piestādīti rēķini par kavējumu soda naudu. „Treknajos gados ” bankas deva, tagad – pienācis laiks ņemt.

1.pielikuma turpinājums

6. *Kur Jūs ieguvāt līdzekļus uzņēmējdarbības uzsākšanai?*

Privātie iekrājumi, kolēģim – aizņēmums no privātpersonas.

7. *Cik liela ir mazo uzņēmēju interese par iespējām piesaistīt privāto investoru līdzekļus, un no otras puses – vai kādi projekti vispār tiek finansēti pašreizējos apstākļos, par kuriem Jums ir kāda informācija?*

Man personīgi nav nekādas intereses par privāto investoru piesaisti, jo šajos grūtajos laikos ir jācenšas pēc iespējas mazāk ar kādu dalīties. Nav intereses, tādēļ arī nav informācijas par tādām iespējām. Izmantojam privātos investorus par ļoti izdevīgiem nosacījumiem.

8. *Kuras jūs redzat kā perspektīvās nozares Latvijā?*

IT, tāpēc, ka tā ir joma, kas neprasa lielus ieguldījumus un resursus, bet pieprasījums pēc datoremonta, programmēšanas, datordizaina pakalpojumiem un precēm turpina augt.

9. *Vairāki uzņēmēji pauduši gatavību turpināt savu kompāniju attīstību ārpus Latvijas. Kādu redzat šīs problēmas risinājumu?*

Pašreiz strādāju pie idejas uzsākt uzņēmējdarbību Apvienotajā Karalistē. Šajā valstī ir ļoti viegli uzsākt uzņēmējdarbību, arī nodokļu politika ir daudz izdevīgāka nekā Latvijā. Problēmas risinājums meklējams nodokļu politikas izmaiņās un uzņēmējdarbības „sildīšanā”. Problēmas sakne ir korupcija un privātu interešu lobēšanai par labu viena uzņēmuma vai personas interesēm. Traucē pārmērīga birokrātija un attieksme pret jaunām idejām. Valstī ir jāaizsargā savs tirgus un vietējo ražotāju saražotai produkcijai jāpiemēro nodokļu atlaides, kas piespiedīs ražotājus no ārvalstīm kaut vai daļu no ražošanas procesa veikt Latvijas teritorijā, kas savukārt cels IKP un samazinās bezdarba līmeni. Absurdi ir tas, ka izdevīgāk ir maksāt algu aploksnē, nevis maksāt oficiāli, jo uzņēmuma ienākuma nodoklis sastāda 15 % un dividenžu nodoklis 10 %, summā sanāk 25 %, savukārt uzņēmējam darbinieka algā aiziet vairāk kā 40 %. Dividenžu nodoklis un uzņēmuma ienākuma nodoklis tiek nomaksāts un darbiniekam alga tiek samaksāta skaidrā naudā. Valsts ir lielākā zaudētāja nesaprātīgās nodokļu politikas dēļ.

1.pielikuma turpinājums

10. Kādi būtu jūsu ceļavārdi cilvēkiem, kas šobrīd domā – sākt kaut ko savu vai nesākt?

Ja ir vēlme uzsākt uzņēmējdarbību, tad ir jāatceras, ka ir nepieciešama ideja un uzņēmējdarbība ir otrajā plānā, bet galvenais ir ideja. Ja Jums ir kaut kas tāds, ko citiem (patērētājiem) varētu vajadzēt vai vajag – nešauboties teikšu: „DARIET!”. Galvenais nepieciešama pacietība, jo tikai retu reizi viss notiks ātri un bez problēmām.